

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**Юліан Головінський (1894-1930) як провідник
українського національного руху**

студентки IV курсу, групи СОІ-41
предметної спеціальності

014.03 Середня освіта (Історія)

Гопак Іванни Олександрівни

Керівник:

Савчук Богдан Романович

кандидат історичних наук, асистент

Рецензент:

Кобута Степан Йосифович

кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЮЛІАНА ГОЛОВІНСЬКОГО.....	9
1.1 Походження та родинне середовище	9
1.2 Військова служба під час Першої світової війни та її вплив на формування національної свідомості.....	12
1.3 Освіта та перші прояви громадської діяльності.....	16
РОЗДІЛ 2. ДІЯЛЬНІСТЬ ЮЛІАНА ГОЛОВІНСЬКОГО У НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ.....	20
2.1 Участь в Українській Галицькій Армії (УГА): роль і досягнення.....	20
2.2 Діяльність у складі Української Військової Організації (УВО): місце і значення.....	23
2.3 Обставини вбивства Юліана Головінського.....	28
2.4 Спадщина Юліана Головінського у національному русі: оцінка діяльності істориками.....	29
РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ І НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	33
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПОСТАТІ Ю.ГОЛОВІНСЬКОГО У КРАЄЗНАВЧІЙ РОБОТІ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ.....	45
4.1 Використання діяльності Юліана Головінського як прикладу героїзму та патріотизму у краєзнавчій роботі з учнями.....	45
4.2 Освітні методи та інструменти для популяризації національної історії серед учнів	50
4.3 Роль історичних постатей у громадянській освіті учнів.....	56
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Юліан Головінський відігравав важливу роль в українському національному русі першої третини XX століття, зокрема як один із провідних діячів Української Військової Організації (УВО). Його діяльність сприяла формуванню організованого збройного опору, розвитку політичної стратегії боротьби за незалежність і зміцненню національної свідомості українців.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибшого вивчення біографії та діяльності Ю. Головінського в контексті визвольної боротьби українців у міжвоєнний період. В умовах сучасних суспільно-політичних викликів, зокрема питання національної ідентичності, патріотизму та організації спротиву, досвід його боротьби набуває нового значення. Аналіз його діяльності дозволяє краще зрозуміти методи та ідеологічні засади українського визвольного руху, а також їхній вплив на подальший перебіг національно-визвольних змагань.

Мета дослідження – комплексно дослідити життєвий шлях і діяльність Ю. Головінського, визначити його внесок у національно-визвольний рух першої третини XX століття, а також проаналізувати можливості використання його постаті у формуванні громадянської компетентності учнів ЗЗСО.

Виходячи з мети роботи необхідно вирішити наступні **завдання**:

- проаналізувати фактори, що вплинули на формування світогляду Ю. Головінського, зокрема його родинне середовище, освіту та військовий досвід, традиції які були у побуті родини та як вони впливали на його майбутню діяльність;
- визначити як участь у Першій світовій війні вплинула на переконання щодо політики Ю. Головінського;

- дослідити його перші кроки в громадсько-політичному житті: участь в УГА та діяльність у складі УВО, визначивши значення цих етапів у розвитку національного руху;
- розглянути історичні оцінки діяльності Ю. Головінського та обставини його загибелі;
- обґрунтувати роль видатних історичних постатей у громадянському вихованні та проаналізувати можливості використання діяльності діяча для формування патріотизму та національної свідомості учнів;
- запропонувати освітні методи й інструменти для популяризації його постаті серед школярів, визначити громадянські та моральні цінності які можна продемонструвати учням на прикладі його життя.

Об’єктом дослідження є постать Ю. Головінського як представника українського визвольного руху першої третини ХХ ст..

Предметом дослідження охоплює життєвий шлях Ю. Головінського, його участь у національно-визвольному русі, а також педагогічні аспекти використання його постаті в освітньо-виховному процесі ЗЗСО.

Хронологічні рамки дипломної роботи охоплюють період від народження Ю. Головінського у 1894 році до його загибелі в 1930 році, а також ширший історичний контекст його діяльності. Це включає формування національного руху на межі ХІХ–ХХ століть, його участь у Першій світовій війні, боротьбу в лавах УГА (1918–1920), діяльність у підпільній УВО (1920-ті роки) та керівництво ОУН у Західній Україні (1930).

Географічні межі дипломної роботи зосереджені на Західній Україні (Галичина, Львів, Тернопіль, Івано-Франківськ), де Ю. Головінський вів національно-визвольну боротьбу. Також враховуються його зв’язки з м. Києвом (похід УГА в 1919 р.), Другою Річчю Посполитою (інтернування та діяльність УВО), Чехословаччиною (еміграційні осередки), а також Австрією та Німеччиною, де діяли українські націоналістичні структури.

Ступінь наукової розробки проблеми. Дослідження діяльності Ю. Головінського в українській історіографії залишаються фрагментарними.

Хоча існують окремі праці та статті, присвячені його життю й діяльності, комплексне монографічне дослідження досі відсутнє. Однією з перших і найґрунтовніших біографічних праць про діяча є робота З. Книша – «Дух, що тіло рве до бою... (Юліян Головінський, крайовий командант УВО)». Автор, історик і член УВО, не лише подає документальні факти, а й розкриває морально-психологічний портрет діяча, надаючи йому напівлегендарного статусу. Опис ґрунтується на спогадах, підпільних свідченнях та архівних матеріалах УВО [10]. Серед важливих досліджень, присвячених постаті Ю. Головінського, є історичний нарис В. Іськіва «Юліан Головінський. Життя у полум'ї війни і революційної дії», створений у межах вшанування століття Української революції [45]. П. Мірчук у своїй праці «Нарис історії Організації українських націоналістів» детально описує структуру, методи та основних діячів організації. Ю. Головінський постає як один із засновників організаційного ядра ОУН, особливо важливий у контексті створення збройного підрозділу та переходу від УВО до єдиної політичної структури. Автор акцентує на його ролі як командира «Летючої Бригади» [11]. Б. Галайко у праці «Військово-політична діяльність Юліана Головінського» аналізує його участь у широкому політичному контексті. Діяч постає не лише як бійовик, а й як стратег і модерний провідника. Значну увагу приділено його внеску у формуванні ідеології визвольного руху. Матеріал базується на вітчизняних і діаспорних джерелах, містить ґрунтовні посилання [15].

Щодо педагогічної літератури, то тут використовувались такі праці, як В. Зверкова «Особливості виховання національної самосвідомості молоді під час дозвілля». У статті розглядаються підходи до організації дозвіллевої діяльності як засобу формування національної свідомості молоді. Авторка акцентує увагу на неформальних методах виховання патріотизму, зокрема через використанням біографій героїчних постатей, таких як Ю. Головінський. Матеріал має практичну цінність для вчителів історії та вихователів [18]. У статті Л. Паніної «Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах Нової Української Школи» розглядаються ключові аспекти

впровадження національно-патріотичного виховання в освітній процес у межах реалізації Концепції «Нова українська школа». Авторка наголошує на міждисциплінарному підході до формування громадянської та національної ідентичності учнів, зокрема через інтеграцію виховної складової у всі освітні галузі. Особливу увагу приділено ролі вчителя як носія цінностей, наставника та організатора виховної взаємодії [21]. Л.Попович «Методика вивчення історичних постатей у загальноосвітніх навчальних закладах.» Авторка пропонує практичні підходи до викладання біографій історичних діячів у школі, зокрема через інтерактивні методи, краєзнавчі проєкти та міжпредметну інтеграцію. Це джерело є надзвичайно важливе для обґрунтування методичних засад використання постаті Ю. Головінського у позакласній діяльності, зокрема як виховного ресурсу [47].

Окрім історичних та педагогічних праць, особливе місце у формуванні наукового підґрунтя роботи посідає література з теорії та практики шкільного краєзнавства. Саме вона дозволяє обґрунтувати доцільність використання постаті Ю. Головінського у виховній роботі з учнівською молоддю на регіональному рівні. Ці джерела розглядають краєзнавство як форму пізнання рідного краю та потужний інструмент патріотичного, громадянського та морального виховання. Вагомий внесок у розвиток теоретико-практичних засад краєзнавчої роботи в школі зроблено у навчальному посібнику В. С. Прокопчука «Шкільне краєзнавство» [50]. В. Голубко, С. Качараба, А. Середяк «Історичне краєзнавство: навч. посіб.» є базовим джерелом для вивчення методології історичного краєзнавства. Автори підкреслюють значення локальної історії як основи національної пам'яті. У контексті нашої роботи посібник надає чітке обґрунтування важливості постатей (зокрема діячів УВО і ОУН) у вихованні молоді через призму рідного краю [49]. У статті Л. Войтова «Шкільне краєзнавство – провідний напрям краєзнавчої роботи» проаналізовано роль краєзнавства у вихованні учнів, зокрема у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до історії рідного краю. Авторка підкреслює значення краєзнавства для зміцнення національної ідентичності. Це дозволяє

органічно включити біографію Ю. Головінського до циклу краєзнавчих занять на тему героїки визвольного руху [14].

Методологічну основу дипломної роботи становить поєднання історико-біографічного, педагогічного та краєзнавчого підходів до вивчення постаті Ю. Головінського як діяча українського національно-визвольного руху та її використання у сучасній освітній практиці. У процесі дослідження використовувалися такі методи наукового пізнання як: історико-біографічний метод – для аналізу життєвого шляху Ю. Головінського, зокрема особливостей його становлення, військового досвіду, громадсько-політичної діяльності та внеску у визвольну боротьбу українського народу; історико-порівняльний метод – використовувався для порівняння ролі діяча у складі різних структур (УГА, УВО, ОУН) та для зіставлення оцінок його діяльності в історичній літературі й публіцистиці.; аналіз і синтез – слугували для узагальнення історичних фактів, осмислення їх значення у контексті формування національної свідомості, а також для створення цілісного уявлення про постать героя; краєзнавчий метод – був застосований для вивчення локального контексту (Галичина, Львів, Бібрка), пов'язаного з діяльністю Ю. Головінського, та обґрунтування доцільності використання регіонального історичного матеріалу у виховній роботі; педагогічні методи (спостереження, узагальнення педагогічного досвіду, аналіз концепції НУШ, огляд сучасних методик) – використовувалися при розробці освітньо-методичних підходів до застосування біографічного матеріалу у громадянському та патріотичному вихованні; метод проектування – був застосований у розробці методичних рекомендацій щодо використання постаті Ю. Головінського у краєзнавчій роботі з учнівською молоддю, зокрема через позакласні заходи, ігрові методики, тематичні заняття.

У межах роботи застосовувався інтегрований підхід, що поєднує історичну науку, педагогіку, краєзнавство та громадянську освіту. Такий підхід дозволив не лише глибше розкрити особистість Ю. Головінського, а й

окреслити його потенціал як виховного прикладу для сучасної учнівської молоді.

Наукова новизна отриманих результатів обумовлена комплексом поставлених завдань та засобами їх розв'язання:

- проведено цілісний аналіз ролі Ю. Головінського як провідника УВО та його впливу на організацію національно-визвольної боротьби.
- оцінено значення стратегії діяча для формування організаційних засад українського національного руху.
- удосконалено розуміння світоглядних позиції діяча – патріотизму, націоналізму.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її матеріалів у навчальному процесі ЗЗСО, зокрема під час вивчення тем, пов'язаних із національно-визвольною боротьбою першої половини ХХ століття. Отримані результати сприятимуть популяризації постаті Ю. Головінського серед молоді, формуванню громадянської відповідальності та патріотичної свідомості. Матеріали дослідження можуть бути використані під час підготовки виховних заходів, тематичних годин, музейних експозицій, а також стати підґрунтям для подальших наукових розвідок у сфері історії УВО, ОУН та українського визвольного руху загалом.

Структура роботи, визначена метою та завданнями, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальна кількість сторінок – 90, з яких основного тексту – 63 сторінки.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЮЛІАНА ГОЛОВІНСЬКОГО

1.1. Походження та родинне середовище

Перший розділ нашого дослідження присвяtimo походженню та родинному середовищу українського громадського діяча: з початку його народження, шкільних років та навчання в Львівському університеті. Головними життєвими етапами становлення особистості Василя Юліана Головінського можна вважати дитячі роки в родинному колі у селі Радимно та період студентського життя у Львівському університеті.

Ю. Головінський народився 1 грудня 1894 року в селі Радимно між Перемишлем і Ярославом, у родині селян. Виховання майбутнього діяча відбувалося в атмосфері глибокої любові до українських традицій і культурних цінностей. Його родина належала до середнього класу сільського суспільства, що дозволило забезпечити Юліанові хорошу освіту. Під час навчання в народній школі діяч виявляв особливу цікавість до історії та української літератури, що поступово закладало основу його патріотичного світогляду [15, с. 110].

На межі XIX–XX століть село Радимно, як і більшість українських сіл Галичини, знаходилося у складі Австро-Угорської імперії. Умови життя були досить складними: селяни працювали переважно на землі, забезпечуючи власне існування та сплачуючи значні податки. Попри це, багато родин, включаючи родину Головінських, прагнули виховати своїх дітей у дусі української національної свідомості. Ця атмосфера формувала характер Юліана, привчаючи його до праці, стійкості перед труднощами та відданості громадським ідеалам [46].

Культурний вплив відчувався через народні звичаї, пісні, свята, які були важливою частиною життя родини. Вивчення народної спадщини з ранніх років

закладало у Ю. Головінського основу для майбутньої боротьби за збереження української культури та традицій.

Родина Юліана була типовою для галицького селянства кінця XIX – початку XX століття, проте мала певні особливості, які вплинули на формування його особистості та світогляду. Батьки діяча були селянами, але мали вищий рівень освіти та певну суспільну свідомість, що вплинуло на виховання ними дітей. Батько Юліана, Микола Головінський був людиною працьовитою та дисциплінованою працюючи австрійським поштовим урядовцем, і помер коли Юліан був ще дитиною. Мати – Теофіла (дівоче прізвище – Шрам) була лагідною та мудрою жінкою, яка виховувала Юліана та його страшого брата у дусі любові до рідної землі, народних традицій та культури. Мама намагалася дати своїм дітям гідну освіту, що, безумовно, вплинуло на подальше становлення Юліана як особистості [15, с. 110].

У період підліткового віку Ю. Головінський вступив до гімназії у Ярославі, де його свідомість формувалася під впливом ідей національного відродження. Гімназія була відомою своїм сприянням українським традиціям і вихованням патріотичних настроїв серед молоді. У стінах цієї навчальної установи Юліан знайомиться з історичними працями, творчістю Т. Шевченка та І. Франка, що мали вирішальний вплив на розвиток його національної самосвідомості. Активна участь у молодіжних організаціях, зокрема «Пласті», допомогла йому розвивати організаторські здібності, зміцнювати характер і формувати відповідальність за долю свого народу.

Ю. Головінський – це постать незвична в нашій революції, зокрема в Галичині. Немов на 20 років випередив він свою країну і свій люд, був предтечею теперішніх, незнаних з імені, але сильних своїми ділами та своїм життям командирів Української Повстанської Армії. Що знаємо ми про його життя? Соромно зізнатися, що про одного з кращих синів Галицької Землі так мало написано і так мало зібрано матеріалів до його життя, діяння і смерті. Марно шукали б ми відомостей про нього в українських енциклопедіях: складені вони були людьми по-більшості байдужими, частково ворожими

українському націоналістичному рухові, що зовсім не були зацікавлені в тому, аби зберегти для вічності імена націоналістичних героїв. Звідти довідуємося тільки, що Юліан Головінський був сотником У.Г.А., командиром VI Бригади тієї ж армії та організатором переходу українських частин з більшовицької армії на бік Головного Отамана Симона Петлюри в 1920 році [10, с. 30–31].

Юність Ю. Головінського була сповнена прагнення до знань, любові до рідної культури та усвідомлення відповідальності за майбутнє свого народу. Ці ранні впливи заклали фундамент його світогляду, що пізніше реалізувався в боротьбі за незалежність України в складі УГА, УВО та ОУН.

Можна виділити такі фактори становлення особистості та формування світогляду Ю. Головінського як:

1. родинне виховання – любов до українських традицій та культури. Селянське походження, що сприяло розвитку почуття працьовитості та відповідальності;
2. освіта – навчання в народній школі, де закладено основи патріотизму, львівська Академічна гімназія, яка сприяла розвитку національної самосвідомості;
3. вплив молодіжних організацій – участь у «Пласті» розвивала організаторські здібності, лідерство та дисципліну, активна участь у культурно-просвітницьких ініціативах;
4. релігійний вплив греко-католицької церкви як джерело духовного та патріотичного виховання. Участь у церковних заходах, які зміцнювали моральні принципи;
5. культурне середовище Львова, а саме контакти з українською інтелігенцією під час літературних вечорів і театральних вистав. Ознайомлення з творчістю Т. Шевченка, І. Франка та іншими видатними діячами української культури;
6. історичний контекст – зростання в епоху національного відродження, що сприяло формуванню ідеї боротьби за незалежність. Загальне піднесення українського руху на Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. Ці

фактори взаємодіяли, створюючи підґрунтя для ідейної зрілості Ю. Головінського, його готовності до боротьби за українську державність та активного служіння національній справі.

Таким чином, родинне середовище Ю. Головінського було багатим на патріотичні ідеї, духовні цінності та важливі культурні впливи, які значно сприяли формуванню його особистості та світогляду. Вплив батьків, духовних практик, національних традицій та активна участь родини в суспільному житті стали фундаментом для подальшої активності діяча в українському національному русі.

1.2. Військова служба під час Першої світової війни та її вплив на формування національної свідомості

Ю. Головінський розпочав свій шлях як воїн під час Першої світової війни, коли доля українців у складі багатонаціональної Австро-Угорської імперії вимагала особливої стійкості та патріотизму. Участь у військових діях відкрила йому нові горизонти розуміння міжнародних конфліктів і показала, як національні інтереси можуть бути пригнічені великими імперіями. Саме у цей період його патріотичні переконання зміцнилися, перетворившись із загальної ідеї в чітку мету – боротьбу за незалежну Україну.

Служба дала Ю. Головінському не лише військовий досвід, але й знайомство з іншими українськими діячами, які поділяли його погляди. У таборах і на фронтах формувалася справжня школа національної свідомості, де обговорювалися ідеї самостійності, розбудови незалежної держави, утвердження української мови та культури. Пережите в окопах і під час боїв переконало Ю. Головінського, що лише через організовану збройну боротьбу можливо здобути волю для українського народу .

З початком Першої світової війни у 1914 р. Юліан потрапив до 30-го піхотного полку австрійської армії. У його складі він пройшов увесь військовий шлях, беручи участь у боях на італійському фронті. За проявлену мужність та

витримку в складних бойових умовах був відзначений низкою нагород і підвищений до офіцерського звання – поручника [15, с. 110–111].

З. Книш писав про Ю. Головінського, що бойовики вважали його «легендарним героєм, напівбогом. Багато його не знали, ніколи не бачили на очі, не знали навіть його прізвища. Але його рука, його відважний і підприємливий дух давався відчувати на кожному кроці, довкілля, здавалося, насичене було його волею і кожен уважав собі за честь працювати під його командою...». Членство УВО та ОУН називало його просто «Юлько» і додавало, що «є Бог на небі і Юлько на землі» [22].

У джерелах акцентується увага на ранньому етапі життя Ю. Головінського, який був сформований у контексті боротьби за незалежність Західної України. Автори підкреслюють, що середовище Галичини кінця XIX століття відігравало важливу роль у формуванні національної ідентичності майбутнього діяча. Вплив родини, яка підтримувала ідеї української державності, а також участь у патріотичних товариствах створили основу для розвитку його націоналістичного світогляду.

Також звертається увага на освітні чинники, які вплинули на Юліана. Його навчання в українських гімназіях і контакти з інтелектуальними колами на початку XX століття сприяли формуванню його політичних переконань. У цей період Ю. Головінський активно цікавився історією визвольних рухів, що згодом визначило його готовність присвятити життя боротьбі за незалежність України.

Також автори у своїх дослідженнях описують ранній етап формування військового світогляду діяча. Вони наголошують, що важливу роль у цьому процесі відігравала ситуація зростання мілітаризації суспільства після Першої світової війни. Ю. Головінський, будучи вихованим у середовищі, де ідея збройної боротьби за незалежність сприймалася як необхідність, поступово інтегрував ці ідеї у свій світогляд.

Особливу увагу автори приділяють впливу УГА та УВО на молодого Ю. Головінського. Участь у цих структурах не лише формувала його

особистість, а й зміцнювала його лідерські якості, дисциплінованість і здатність до стратегічного мислення. Ці якості стали фундаментом для його діяльності у лавах ОУН [10, с. 30–33].

Ю. Головінський зростав у патріотичному середовищі, яке глибоко вплинуло на його національну самосвідомість. Народившись у Галичині, він з дитинства спостерігав боротьбу за збереження української культури і мови. Родинне виховання сприяло його зацікавленню історією українського визвольного руху, що сформувало базу його майбутнього світогляду.

Освіта, яку отримав Ю. Головінський, значно розширила його розуміння політичної та соціальної ситуації. Його навчання було не лише академічним, а й практично орієнтованим на підготовку до боротьби за національні ідеали. Це стало важливим кроком у розвитку його лідерських і організаторських здібностей.

Матеріал зосереджується на впливі військових конфліктів і національно-визвольного руху на формування світогляду Ю. Головінського. Зазначається, що з дитинства він був залучений до українських молодіжних організацій, що сприяло його патріотичному вихованню. Навчання в гімназії, де поширювалися націоналістичні ідеї, стало основою для подальшого становлення його як провідника. Також наголошується на впливі глобальних подій, таких як Перша світова війна, на формування його бачення незалежності. Ю. Головінський розглядав національну боротьбу як безкомпромісну необхідність, що стало його життєвим кредо [25].

Ю. Головінського згадують як сміливу та мужню особистість, людину, яка не боялася ні ворогів, ні смерті, йшла цілеспрямовано до мети, не зважаючи на жодні обставини. Один з відважних командирів батарей артилерії УГА, кадровий артилерист В. Галан написав: «Головінський належав до найкращих бойових старшин Галицької Армії, який завжди вмів пристосуватися до обставин». Також дослідники описують Ю. Головінського як продукт історичних і суспільних обставин свого часу. Наголошують, що Галичина наприкінці XIX століття була осередком націоналістичних ідей, які вплинули

на молодого Головінського. Виховання в середовищі, де українська ідентичність піддавалася постійним загрозам, формувало його готовність до боротьби.

Особливий вплив на його світогляд мала діяльність українських політичних і військових організацій. Участь у ранніх етапах діяльності УВО та ОУН зробила Ю. Головінського не лише частиною, а й одним із лідерів визвольного руху, здатним організувати ефективний спротив.

Військова служба Ю. Головінського під час Першої світової війни стала важливим етапом у формуванні його особистості як національного діяча. Поєднання фронтового досвіду, спілкування з іншими українськими патріотами та перебування у складі ОУН та УВО сформували в нього чітке бачення необхідності боротьби за незалежну українську державу. Він зрозумів, що військова організація та ідеологічна згуртованість є ключовими інструментами досягнення цієї мети. Ю. Головінський був визначним воєначальником, провідником, незламним патріотом і борцем до останніх своїх днів. Окрім того, він був щиросердечною та милосердною людиною (яка не раз поплатилася за свою доброту) та доволі загадковим чоловіком. Його дружина Славомира говорила про те, що Юліан мав у собі якусь таємничу силу, яка кріпила та підтримувала усіх, хто з ним стрічався, і у ньому було щось надприродне. Важко не погодитись [25]. Нижче у додатках подана таблиця 1.1 про військову службу Ю. Головінського під час Першої світової війни та її вплив на формування національної свідомості.

Ю. Головінський усвідомив значення міжнародних процесів і ролі малих народів у глобальних конфліктах. Його досвід показав, що залежність від імперських центрів є загрозою для національної ідентичності, що лише зміцнило його рішучість діяти. Ці обставини стали підґрунтям для його подальшої діяльності в УВО, УГА та ОУН, де він використав як власний військовий досвід, так і політичне бачення для боротьби за визволення України.

1.3. Освіта та перші прояви громадської активності

Ю. Головінський, один з визначних діячів українського національно-визвольного руху, отримав ґрунтовну освіту, яка значною мірою вплинула на його подальшу політичну та військову діяльність. Його освіта стала важливим фактором у формуванні його світогляду, національної свідомості і патріотичного духу.

Ю. Головінський народився в сім'ї, де ставили велику увагу на освіту та розвиток інтелектуальних здібностей. Важливе значення для його освітнього процесу мало навчання в рідному селі, де він отримав базові знання. Однак, середовище його родини, яка активно підтримувала український національний рух, змушувало юнака шукати можливості для подальшого розвитку.

Ю. Головінський здобував освіту у гімназії Галичини, де вивчав не тільки основи гуманітарних наук, а й уважно знайомився з історією та культурою свого народу. Навчання в гімназії стало важливим етапом для формування національної свідомості, оскільки в умовах австро-угорського правління в Галичині була особлива увага до національних питань [10, с. 31].

Після закінчення середньої школи Ю. Головінський продовжив навчання у Львівському університеті, де здобував вищу освіту. Львів, як культурний і освітній центр Галичини, був важливим місцем для розвитку молодих українських патріотів, які прагнули не тільки здобути знання, а й активно займатися політичною діяльністю. У Львівському університеті Ю. Головінський глибше занурився в питання національного відродження та боротьби за незалежність України.

Його навчання в університеті проходило на тлі національно-політичної активності, що значною мірою вплинуло на його світогляд. Під час навчання в університеті він познайомився з представниками української інтелігенції, зокрема з майбутніми членами УВО та ОУН. В університеті сформувалася його національна свідомість, що сприяло залученню до боротьби за незалежність України.

Склавши іспит зрілості у Львові, Ю. Головінський продовжував своє навчання самостійно, читав класичні праці з історії України, військової справи, філософії та політики. Його інтелектуальний розвиток сприяв тому, що він почав розуміти складність і важливість боротьби за незалежність України в умовах політичної ситуації того часу. Важливим аспектом його освіти стала також взаємодія з іншими студентами та молодими патріотами, які прагнули до боротьби за національні права українців.

Освіта Ю. Головінського була надзвичайно важливою для його формування як національного діяча і військового лідера. Вона не тільки забезпечила йому знання у різних сферах, але й сприяла розвитку національної свідомості, патріотизму та прагнення до боротьби за незалежність України. Його освіта стала основою для подальшої активної участі в українському національно-визвольному русі та діяльності в рядах ОУН і УВО, а також допомогла йому стати одним із ключових ідеологів та організаторів національної боротьби в період між двома світовими війнами [41].

Ю. Головінський, український національний діяч, військовий і політичний лідер, з ранніх років виявляв активну громадську позицію, що сформувалася на тлі особистих переживань і зовнішніх історичних обставин. Його участь у громадському та політичному житті була невід'ємною частиною національно-визвольної боротьби, яку він вів у складі УВО та ОУН. Прояви його громадської активності на ранніх етапах життя свідчать про глибокий зв'язок між інтелектуальним розвитком і політичним прагненням діяти на благо української нації.

Ю. Головінський виявляв перші ознаки громадської активності вже в юному віці, що згодом стало основою його політичної діяльності в організаціях, таких як УВО та ОУН. Перше значуще втручання у громадське життя відбулося у 1914 р., коли він вступив до австрійської армії, що була на той час союзником України в боротьбі з Російською імперією. Хоча формально він служив у військових структурах Австро-Угорщини, саме ця служба стала основою для його майбутніх військових та політичних ініціатив [43]. Нижче в додатках

подана таблиця 1.2 щодо перших проявів громадської активності Ю. Головінського.

Під час Першої світової війни Головінський активно приєднався до 30-го (Львівського) полку піхоти, військової частини, яка була створена з метою боротьби за незалежність України. Це було перше реальне і вагоме втручання Головінського в національний рух. Воюючи на фронтах, він не тільки набував досвіду у військовій справі, а й формував свої погляди щодо національного самовизначення.

Восени 1918 року Ю. Головінський повернувся до рідної Галичини, на Любачівщину, де тоді проживала його родина. Саме там він розпочав формування українських збройних підрозділів, які згодом увійшли до складу VI бригади Української Галицької Армії, також званої як Равська бригада. У цій бригаді Головінський спочатку обіймав посаду начальника булав (штабу), а згодом став її командантом.

Під його керівництвом Равська бригада перетворилася на одне з найбоездатніших з'єднань УГА. Вона діяла на північному відтинку польсько-українського фронту у складі I корпусу під проводом Віктора Курмановича. VI бригада під проводом Ю. Головінського брала участь у оборонних боях, Чортківській офензиві, відходила за Збруч, а в серпні 1919 року – разом із військами УНР – вирушила у похід на Київ. Після цього частина пройшла крізь трагічні події так званого "Чотирикутника смерті" й, у спробі врятуватися через тимчасовий союз із денікінцями, врешті опинилася в складі Червоної Української Галицької Армії (ЧУГА).

У 1924 році, після демобілізації, Ю. Головінський став активним членом УВО, яка активно діяла в умовах міжвоєнного періоду, проводячи низку акцій, спрямованих на боротьбу з польським та більшовицьким режимами. Він став керівником 11-ї Любачівської округи УВО, що охоплювала Равський, Любачівський і Чесанівський повіти. Щоб замаскувати підпільну діяльність, він заснував власне транспортне підприємство – його автобуси здійснювали регулярні рейси між Львовом і Чесановом [27]. Таким чином, перші прояви

громадської активності Ю. Головінського свідчать про його глибоке усвідомлення національних потреб України та готовність діяти в інтересах її незалежності через різноманітні політичні і військові ініціативи.

Військова служба під час Першої світової війни стала важливим етапом у формуванні національної свідомості Ю. Головінського. Вона не лише дала йому змогу здобути практичний досвід у військовій сфері, а й відкрила нові горизонти в осмисленні українського національного питання. Бойові дії, участь у військових операціях і контакти з представниками інших народів сприяли зміцненню патріотичних переконань, розвитку ідеї незалежності та боротьби за національну свободу України.

Походження Ю. Головінського з родини, яка мала глибоке патріотичне та культурне коріння, відіграло важливу роль у його життєвому становленні. Родина була національно свідомою і підтримувала ідеї національного відродження, що стало основою для формування в нього почуття обов'язку перед своєю країною. Вплив родинного середовища створив ґрунт для розвитку його національної свідомості та активної громадянської позиції. Освіта діяча також була важливим чинником у формуванні його світогляду. Навчання в різних освітніх закладах, знайомство з ідеями українського відродження та національної свідомості істотно вплинули на його подальшу діяльність. Перші прояви громадської активності, зокрема участь у студентських організаціях і національно-патріотичних гуртках, відзначалися високим рівнем свідомості та готовності до боротьби за інтереси українського народу.

Процес формування національної свідомості Ю. Головінського був комплексним і багатогранним. Військова служба, походження з патріотичної родини, здобута освіта та громадська активність – усі ці чинники взаємодіяли між собою, формуючи його світогляд і підштовхуючи до активної боротьби за незалежність України. Його життєвий шлях є яскравим прикладом того, як особистість може стати провідником національних ідеалів і відігравати активну роль в історичному розвитку країни.

РОЗДІЛ 2. ДІЯЛЬНІСТЬ ЮЛІАНА ГОЛОВІНСЬКОГО У НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ

2.1. Участь в Українській Галицькій Армії (УГА): роль і досягнення

Ю. Головінський був одним із видатних діячів національно-визвольного руху в Україні на початку ХХ століття. Його діяльність була тісно пов'язана з організаціями, що активно боролися за незалежність України від імперій – Російської та Австро-Угорської. Протягом своєї кар'єри він займався політичною, військовою та національною активністю, відіграючи ключову роль у національно-визвольних змаганнях.

Ю. Головінський активно брав участь у боротьбі за національну незалежність України як командант УГА. Його роль у військових діях в Україні під час громадянської війни та боротьби з більшовиками та польською армією була значною. Важливими віхами стали його бої на заході України, де він займав важливі пости і був на чолі військових операцій. Діяч розвивав націоналістичну ідеологію, закликаючи українців до об'єднання та боротьби за незалежність.

Після воєнних подій, Ю. Головінський зберігав активну громадську позицію, працюючи в організаціях, що мали на меті зміцнення національної свідомості українців. Він був учасником різних культурних, освітніх та політичних проєктів, що ставили за мету просвітництво та національне відродження України. Його діяльність у післявоєнний період стала важливою частиною національної революції, яка прагнула зміцнення політичної ідентичності українського народу [25].

Загалом, діяльність Ю. Головінського в національно-визвольному русі є важливим і невід'ємним елементом історії боротьби за незалежність України. Його внесок у військову, політичну та громадську діяльність відображає риси національного героїзму та самовідданості, а також дає приклад того, як людина

може змінити хід історії через свій патріотизм та відданість національним ідеалам.

Ю. Головінський відігравав важливу роль у формуванні та діяльності УГА – однієї з ключових військових сил, що боролись за незалежність України в період після Першої світової війни. УГА була створена у 1918 році під час українсько-польської війни та збройних конфліктів між різними силами, які боролися за контроль над Західною Україною [16, с. 178].

Ю. Головінський, як і багато інших українських патріотів того часу, приєднався до УГА на початку її формування. Він був одним із перших офіцерів, які погодились служити в армії, яка мала на меті захист національних інтересів України від польської окупації та іноземних впливів. Ю. Головінський був відомий своєю військовою підготовкою і організаційними здібностями, що дозволило йому швидко здобути важливі пости в структурі армії. Діяч був активним учасником організації боєздатних підрозділів та розробки військової стратегії. Він працював на посаді командувача військових частин і взяв участь у низці важливих бойових операцій проти польської армії в 1918–1919 роках. Його досвід, набутий під час служби в австро-угорській армії та Першій світовій війні, дозволив йому успішно впроваджувати тактику і стратегію, орієнтуючись на особливості боротьби за незалежність та збереження територіальної цілісності України.

Однією з найбільших проблем, з якими стикалася УГА, була війна з польськими військами, які прагнули встановити контроль над Західною Україною. Ю. Головінський активно брав участь у численних військових зіткненнях, зокрема в боях за Львів, Тернопіль та інші стратегічні міста Галичини. У ці періоди він проявляв не лише військову майстерність, а й здатність організувати ефективний спротив більш сильному ворогу.

Саме підрозділ Ю. Головінського, разом із яворівською групою українських вояків та загоном отамана Івана Клея, став основою для створення VI Равської бригади УГА. У цій бригаді поручник Головінський протягом тривалого часу обіймав посаду начальника штабу. На той момент командиром

був отаман Володимир Стафіняк, а згодом, коли Головінський отримав ранг сотника, він сам очолив бригаду.

Формування бригади відбулося наприкінці січня 1919 року. До її складу входили три піхотні курені, півсотня кінноти, артилерійський полк і допоміжні частини. Загальна чисельність підрозділу сягала близько 4 тисяч військовослужбовців, з яких приблизно 3,5 тисячі брали безпосередню участь у боях. Бригада мала 75 шабель і 14 гармат, і входила до складу I корпусу УГА, яким командував полковник Віктор Курманович. Її позиції пролягали на фронті від Угнева до Немирова, де вона протистояла основним силам польської групи «Буг» під командуванням генерала Яна Ромера [15, с. 110–111].

VI бригада під командуванням Ю. Головінського брала участь у низці важливих військових операцій: вела оборонні бої, долучилася до Чортківської офензиви, а після цього змушена була відступити за Збруч. У серпні 1919 року вона взяла участь у спільному наступі УГА та Армії УНР на Київ. Згодом бригада пройшла крізь драматичні події в так званому "Чотирикутнику смерті" й, намагаючись урятуватися завдяки тимчасовому союзу з денікінцями, зрештою увійшла до складу Червоної Української Галицької Армії (ЧУГА).

Після переходу на бік більшовиків Ю. Головінський очолив 2-гу бригаду Червоної Української Галицької Армії (ЧУГА). Навесні 1920 року він активно шукав можливості вийти з-під контролю більшовицьких комісарів і встановити зв'язок з українськими частинами. Очевидець подій Нікіфор Гірняк згадував, що на початку квітня до штабу 2-ї бригади, до сотника Головінського, прибула кур'єрка – її ім'я, на жаль, не збереглося. Вона прибула від полковника Удовиченка, командира дивізії Армії УНР, яка тоді входила до складу польських збройних сил і готувалася разом із ними до наступу проти більшовиків в Україні. Кур'єрка передала повідомлення від Головного штабу УНР для ЧУГА: польсько-український наступ розпочнеться наприкінці квітня 1920 року. Разом із цим було доручено не вести бойових дій проти поляків у цей період, а до моменту наступу спробувати прорватися через повстанські райони до армії генерала Омеляновича-Павленка, яка діяла в радянському тилу

в районі Балти й Бершаді. Як альтернативу також розглядали можливість безпосереднього прориву до дивізії Удовиченка [27].

УГА, незважаючи на численні труднощі та обмежені ресурси, мала велике стратегічне значення для національно-визвольної боротьби. Вона не лише боролась за територіальну цілісність Західної України, але й стала символом українського військового і національного духу. Ю. Головінський брав участь у створенні та зміцненні військових підрозділів УГА, його стратегічні ідеї сприяли підвищенню боєздатності армії в умовах постійних змін на фронті.

Участь Ю. Головінського в УГА була не лише військовим внеском, а й важливою частиною його особистої національної ідентичності. Його боротьба за незалежність України в складі УГА підкреслює відданість ідеалам національного визволення та прагнення до відновлення української державності.

Попри поразку в боротьбі за незалежність, участь Юліана Головінського в Українській Галицькій Армії мала далекосяжні наслідки. Він став однією з тих осіб, чий досвід і боротьба за українську незалежність не лише увійшли в історію, але й стали основою для подальших націоналістичних рухів. Військові та організаційні навички, що діяч набув у складі УГА, вплинули на його подальшу політичну діяльність у боротьбі за українську державність.

Таким чином, участь Ю. Головінського в УГА є важливим етапом його життя та однією з визначальних сторінок в історії національно-визвольної боротьби України, що підтверджує його великий внесок у військову організацію та боротьбу за незалежність.

2.2. Діяльність у складі Української Військової Організації (УВО): місце і значення

Юліан Головінський, після участі в УГА, продовжував свою діяльність у складі УВО, що була однією з ключових націоналістичних організацій того

часу. Точної дати постанови УВО не збережено в жодному документі з тих часів. Нараду Стрілецької Ради в Празі, в липні 1920 року, про яку згадує полк. Євген Коновалець у своїх «Причинках до історії української революції», дослідники приймають за початок заснування УВО, у висновку таких міркувань. На основі опублікованих досі спогадів і матеріалів історики вважають найімовірнішим, що дата офіційного заснування УВО припадає невдовзі після припинення діяльності Стрілецької Ради, хоч сам задум і підготовчі планування існували перед формальним її заснуванням. Полк. Є. Коновалець у своїх «Причинках до історії української революції» стверджує, що останнє засідання Стрілецької Ради відбулося в Празі в липні 1920 року. Тоді ухвалено рекомендувати усім Січовим Стрільцям вертатися в Україну. «Після цього засідання Стрілецької Ради перестала фактично існувати Січово-Стрілецька організація» - пише полк. Євген Коновалець. Який мілітарний осередок постав на її місце після липня 1920 року, або перед припиненням діяльності Стрілецької Ради, цього з зрозумілих конспіративних причин він неподає.

УВО, заснована на початку 1920-х років, мала на меті боротьбу за незалежність України від польської та радянської влади, організовувати антикомуністичний та антиурядовий опір, а також залучати молодь до військової діяльності для досягнення національного визволення [11, с. 16].

Ю. Головінський приєднався до УВО з метою продовжити боротьбу за українську незалежність. Він активно займався організаційною роботою, а також входив до складу керівних органів, де надавав важливі стратегії для розвитку діяльності. Головінський брав участь у плануванні та здійсненні актів саботажу, диверсій, а також був залучений до створення і розбудови підпільних мереж, які повинні були допомогти у боротьбі з окупаційними силами. Одним із важливих аспектів його роботи було залучення української молоді до активної боротьби, що дозволило значно посилити рух за незалежність України.

У 1924 році Ю. Головінський повернувся до рідної Галичини та активно включився в діяльність УВО – підпільної структури, створеної влітку 1920 року колишніми старшинами УГА та УСС для продовження визвольної боротьби в

нових умовах і новими методами. Вже невдовзі після повернення він став частиною керівного ядра організації, що, ймовірно, свідчить про попередні тісні контакти з провідником УВО Євгеном Коновальцем та іншими діячами ще під час його перебування в Чехословаччині.

У складі Крайової Команди УВО під проводом Ярослава Індишевського Ю. Головінський вже у 1924 році обіймав посади заступника Крайового команданта та керівника бойового відділу, відомого як бойовий референт [15, с. 111–112].

Важливою частиною діяльності Головінського в УВО була організація пропагандистської роботи, через яку він прагнув не лише залучити нових членів до організації, але й зміцнити національну свідомість серед широких верств населення, популяризуючи ідеї самостійності та незалежності. Головінський активно підтримував зв'язки з іншими націоналістичними рухами, що допомогло створити загальний фронт боротьби за національні права українців.

Після того як наприкінці 1924 року Ярослав Індишевський виїхав за кордон, Крайовим командантом Української військової організації став Юліан Головінський. Водночас деякі джерела зазначають, що Індишевський обіймав цю посаду від весни 1924-го до середини 1926 року, а Головінський виконував обов'язки крайового команданта лише в другій половині 1926 року – до січня 1927 року.

У підпільній діяльності Ю. Головінський використовував кілька псевдонімів, серед яких – «Юлько», «Юрик» і «Дубик». Саме за його ініціативи УВО почала застосовувати один із радикальних способів боротьби – експропріації. Ці дії суттєво відрізнялися від звичайного грабунку: їх мета полягала у вилученні державних коштів для фінансування діяльності організації та продовження визвольної боротьби. Крім того, експропріації слугували інструментом моральної мобілізації українського населення та способом підірвати авторитет польської адміністрації. Тому об'єктами нападів

найчастіше ставали інкасаторські машини, підводи, фінансові установи та поштові відділення, через які проходили державні кошти [15, с. 111–112].

Для здійснення експропріацій Ю. Головінський організував спеціальну бойову групу, до якої увійшли підготовлені й досвідчені учасники з різних куточків Західної України. Цей загін отримав назву «Летюча бригада». Під час проведення операцій обрані бойовики прибували в умовлений час до заздалегідь визначеного місця, виконували збройний напад і відразу поверталися додому, намагаючись створити собі алібі – довести, що на момент нападу перебували далеко від місця події. Перед кожною акцією проводилась ретельна підготовка: вивчали маршрути та обіг коштів, встановлювали спостереження за потенційними об'єктами нападу – інкасаторськими маршрутами, поштовими працівниками, службовцями установ тощо [22].

Українці теж планували здобути свої «Бездани» – виношували план пограбування краківської скарбниці, але це так і не було втілено. Зате, на рахунку «Летючої Бригади» були збройні пограбування цілого ряду польських поштових відділень у 1924-1925 роках, а вершиною відваги та зухвалості – пограбування центрального відділення львівської пошти в робочий час. Під час тієї акції 27 березня 1925 року, за офіційними даними, бойовики винесли 32 000 злотих, за інформацією увіствів – близько 100 000. Згодом історики назвуть це пограбування «бравурним та елегантним нападом» [23]

Серед найвідоміших дій «Летючої бригади» – напад на поштову підводу під Калушем 30 травня 1924 року (виконати експропріацію не вдалося); успішна акція під Богородчанами 29 липня (за іншими даними – 29 серпня) того ж року, коли було вилучено 42 000 злотих; ще один напад під Калушем 28 листопада 1924 року – цього разу здобуто 80 000 злотих. Спроба нападу біля села Дунаїв поблизу Поморян у жовтні 1924 року провалилася через раптову поліцейську облаву.

У 1925 році під час нападу на поштове відділення в місті Сьрем (Познанщина) бойовики здобули ще 28 000 злотих. Особливо відзначилась

операція 27 березня 1925 року, коли з двору головної пошти у Львові було вилучено 32 540 злотих – у цій акції особисто брав участь і Ю. Головінський. Останньою масштабною операцією «Летючої бригади» стало викрадення 6 800 злотих 18 липня 1925 року з повітової каси в Долині, під час якого було вбито поліцейського на прізвище Громадка. Загалом протягом 1924–1925 років бойовики УВО вилучили близько 200 000 злотих (що на той час дорівнювало приблизно 40 000 доларів США) – сума, яка вважалася значною [15, с. 112].

У 1927 році, під час слідства у справі про вбивство шкільного куратора Собінського, до якого були причетні члени УВО, польська поліція заарештувала й Ю. Головінського. Під час допитів він не визнав жодної провини. На судовому процесі він самостійно захищав себе і врешті був виправданий та звільнений.

Попри це, польська влада залишалася переконаною у його зв'язках з УВО і встановила за ним постійне спостереження. Саме це стало причиною його усунення з посади Крайового команданта УВО. Проте Ю. Головінський не відійшов від організаційної роботи та залишався активним у підпільному русі [15, с. 113].

Ю. Головінський був активним учасником розбудови військових структур УВО та організації антирадянського і антипольського опору. Одним із його головних завдань було залучення української молоді до руху за національну свободу. Він працював у підпільних умовах, брав участь у пропагандистській діяльності, а також в організації саботажних акцій і диверсійних заходів проти ворожих сил. Крім того, він активно працював над розвитком внутрішньої дисципліни в організації, підвищенням бойової підготовки її учасників і зміцненням національної свідомості.

На переконання Ю. Головінського, розвідувальна діяльність УВО мала бути спрямована не на збір інформації, яка була б корисною для генеральних штабів чужих армій у веденні регулярної війни, а на отримання саме тих

відомостей, які безпосередньо могли б допомогти самій Українській Військовій Організації у виконанні її завдань і в реалізації власної боротьби [15, с. 113].

Таким чином, за часів своєї роботи в УВО Ю. Головінський зробив значний внесок у формування стратегії організації, зокрема в плануванні акцій спротиву, спрямованих на підтримку національно-визвольної боротьби України. Його зусилля були також орієнтовані на підвищення рівня військової підготовки серед членів УВО та розвиток мережі зв'язків з іншими націоналістичними й визвольними організаціями. Ця діяльність не лише стала важливою складовою визвольного руху, а й сприяла зміцненню стратегічного становища українських націоналістів на міжнародній арені.

2.3. Обставини вбивства Юліана Головінського

Ю. Головінський був важливою фігурою в українському визвольному русі, зокрема в боротьбі за незалежність України у міжвоєнний період. У 1930 році, через його активну діяльність у складі ОУН та боротьбу за незалежність, він став об'єктом терору з боку радянських та польських спецслужб.

20 вересня 1930 року Ю. Головінського заарештували у львівській штаб-квартирі однієї з найвпливовіших політичних партій Галичини того часу – Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО). Він проводив переговори з керівником партії, Левом Макарушкою, щодо стратегії українських політичних організацій під час майбутніх виборів до польського парламенту.

Після десяти днів жахливих тортур, 29 вересня 1930 року, Ю. Головінського залізницею доправили через станцію Великі Глібовичі до міста Бібрка поблизу Львова нібито для участі у нібито «слідчому експерименті». Його звинувачували у причетності до одного з недавніх невдалих експериментів УВО.

Наступного дня, 30 вересня 1930 року, на зворотному шляху з Бібрки до Великих Глібович, прив'язаного до дерева Ю. Головінського холоднокрівно застрелив поліцейський агент Радонь за наказом своїх начальників. Не маючи жодних доказів проти діяча, але довідавшись про його нове високе становище, вони прагнули усунути його фізично. Офіційна версія польської влади стверджувала, що Ю. Головінський був убитий «при спробі втечі». Діяча поховали на кладовищі в селі Великі Глібовичі. Так трагічно завершився шлях цього українського героя [15, с. 113].

Це вбивство стало важливим моментом в історії українського визвольного руху, оскільки Головінський був одним з представників, які стояли на чолі національної боротьби, і його смерть ще більше підвищила рівень опору серед українців, які продовжували боротьбу за незалежність у складних політичних умовах того часу

На місці загибелі Юліана Головінського (між Бібркою та Великими Глібовичами), зусиллями світл. пам. Олега Гринюка та Олеса Криськіва спорудили пам'ятний знак на честь героя [17].

Вбивство Ю. Головінського не зупинило діяльність ОУН і стало ще одним символом боротьби за незалежність України. Його смерть підняла дух націоналістичних сил і посилила опір польській владі. Для українського визвольного руху це була велика втрата, оскільки Головінський був одним із провідних діячів, чия загибель підвищила рівень радикалізації та рішучості серед членів ОУН.

Таким чином, обставини вбивства Ю. Головінського є частиною складної боротьби за незалежність України в умовах національного та політичного гніту з боку польських та радянських властей.

2.4. Спадщина Юліана Головінського у національному русі: оцінка діяльності істориками

Ю. Головінський залишив значний внесок у розвиток національно-визвольного руху України, зокрема в контексті боротьби за незалежність та

утвердження національної ідентичності. Він був одним із ключових діячів УГА та УВО, активно залучаючи свої сили до боротьби за українську державність. Як військовий та організаційний лідер, Ю. Головінський не тільки виступав як воїн, але й був важливим ідеологом, розвиваючи націоналістичні погляди, які стали важливими для формування національної свідомості серед українців того часу.

Завдяки своїм стратегічним і тактичним здібностям, він залишив помітний слід у військових змаганнях, зокрема у періоді боротьби за незалежність України. Його діяльність у складі УГА та УВО, а також участь у міжнародній дипломатії на користь української справи стали основою для спадщини, яка надихала і продовжує надихати українців на боротьбу за свою свободу.

Один з основних аспектів спадщини Ю. Головінського полягає в тому, що він був символом мужності, рішучості і глибокої відданості національним ідеалам. Водночас, його діяльність також вказує на важливість організованого національного руху, де кожен учасник мав свою роль у загальній боротьбі за державність. Його вплив на українське військове середовище, а також ідеологічні погляди, стали важливими етапами в історії національного руху, і досі залишаються актуальними для сучасних націоналістичних і патріотичних рухів України [25].

Ю. Головінський був визначним діячем національно-визвольного руху України початку ХХ століття. Його діяльність охоплює ключові етапи боротьби за незалежність. Спадщина Головінського не лише зберегла свою значимість для поколінь, які боролися за свободу України, а й сформувала нові національні ідеали, що стали основою для подальшої боротьби. Оцінка діяльності Ю. Головінського в наукових колах була неоднозначною, але й водночас надзвичайно важливою для розуміння розвитку національного руху в Україні.

Історик УВО З. Книш писав про Ю. Головінського, що бойовики вважали його «легендарним героєм, напівбогом. Багато його не знали, ніколи не бачили на очі, не знали навіть його прізвища. Але його рука, його відважний і

підприємливий дух давався відчувати на кожному кроці, повітря, здавалося, насичене було його волею і кожен уважав собі за честь працювати під його командою...». Членство УВО та ОУН називало його просто «Юлько» і додавало, що «є Бог на небі і Юлько на землі» [22]. Нижче в додатках подана таблиця 1.3 з оцінкою діяльності Ю. Головінського в історіографії.

Оцінка діяльності Ю. Головінського істориками є багатогранною і різноманітною. Він розглядається як один з ключових діячів національно-визвольного руху, що став не лише важливим військовим лідером, а й ідеологом українського націоналізму. Вчені відзначають його військову майстерність, здатність до організаційної роботи та вміння створювати стратегії для досягнення мети – української незалежності. Багато дослідників підкреслюють його вклад у створення основ для організації УГА та УВО, що стали важливими складовими національного визвольного руху.

Проте, як зазначають деякі історики, діяльність Ю. Головінського не була бездоганною, і вивчення його постаті вимагає критичного підходу. Його стратегічні кроки, незважаючи на їх значення, не завжди мали очікувані результати через об'єктивні труднощі, зокрема міжнародні обставини та внутрішні проблеми організацій. Водночас, його спадщина як військового лідера та ідеолога української національної боротьби залишається актуальною для вивчення національного руху в Україні та є основою для подальших досліджень у контексті формування української державності.

«Вище середнього зросту, середньої комплекції, блондин, без заросту, – пише Володимир Мартинець, дослідник історії УВО, якому “пощастило” познайомитися з Ю. Головінським у тюремній камері. – Худе лице, ясно-сірі, скоріше сталеві очі, вузькі, стиснуті уста вказували на завзятість. На перший погляд робив враження флегматика. На справді це була запальна вдача, але дуже опанована. Що цікаво: бойовики не тільки боялися сотника Ю. Головінського, але й любили його. Бо він, який не знав поблажливості й легковаження обов'язків, був також батьком і приятелем підлеглих йому людей» [24].

Ю. Головінський, активно беручи участь в УГА, виявив себе не лише як військовий, а й як національний діяч, що прагнув утвердження української державності. Він брав участь у важливих бойових операціях, де проявив стратегічне мислення та військове керівництво. Його досягнення в армії відіграли значну роль у підтримці національної ідеї в умовах боротьби за незалежність. Внесок Ю. Головінського в цю боротьбу залишив вагомий слід у національній пам'яті.

Отже, Ю. Головінський був важливою постаттю в українському національному русі, і його діяльність відзначалася як на фронті, так і в політичних та військових структурах, зокрема в УГА та УВО. Його внесок у боротьбу за незалежність України та формування національної свідомості є неоцінним. Оцінка його спадщини істориками підкреслює його важливе місце в історії української боротьби за державність, яка продовжує залишатися актуальною для сучасного національного руху.

РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

З огляду на сучасну суспільно-політичну ситуацію в Україні, питання патріотичного виховання молоді набуває особливої важливості. Формування в молодого покоління почуття любові до Батьківщини, вірності загальнонаціональній справі розбудови держави та активної громадянської позиції стає пріоритетом. Як зазначено у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, цей процес є цілеспрямованою, системною діяльністю, що охоплює державні органи, громадські інституції, освітні установи, сім'ю та інші соціальні структури. Його метою є розвиток високої патріотичної свідомості, любові до рідної землі, відповідальності за долю народу, а також готовності захищати національні інтереси, суверенітет і територіальну цілісність України. Ключовим завданням цього виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, держави, нації та Батьківщини [44, с. 21–22].

Позашкільна діяльність часто залишається недооціненим елементом у процесі становлення освіченої, відповідальної та ініціативної молоді. Одним із найбільш дієвих способів патріотичного виховання є активне залучення учнів до участі та організації проєктів різного рівня, що сприяють розвитку національної свідомості, збереженню культурно-історичної пам'яті та глибшому усвідомленню української ідентичності. Це може включати екскурсії до об'єктів культурної спадщини, участь у клубах та конференціях, присвячених історії України, виготовлення патріотичних виробів та інші подібні ініціативи [31, с. 111–112].

Виховні можливості позашкільної освіти у процесі формування ціннісних орієнтацій в учнівській молоді досліджено в наукових працях таких учених, як В. Бєлова, О. Биковська, С. Білоус, В. Вербицький, А. Корнієнко, Д. Лебедєв,

О. Липецький, О. Литовченко, Л. Ляшко, В. Мацулевич, В. Мачуський, Г. Пустовіт, Т. Сущенко, Л. Тихенко та інших. Окремі аспекти позашкільної педагогічної діяльності висвітлюються у працях дослідників Ю. Алієва, А. Болгарського, В. Бриліної, Л. Горюнової, Ф. Соломоника, Г. Шостак, які зосереджувалися, зокрема, на музично-естетичному вихованні. Проблематику культурно-виховної діяльності розглядали І. Єрошенко та О. Карпенко, а питання організації клубної та гурткової роботи – В. Оржеховська, В. Полукаров, Г. Фролова, В. Шахрай [26, с. 57].

Серед методів і форм патріотичного виховання першорядна роль належить активним, що передбачають демократичний стиль взаємодії, самостійний пошук правди й формування критичного мислення, ініціативу й творчість. До цих методів належать: соціально-проектна діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціограма, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, “мозкові штурми”, ігри-драматизації. У творчому арсеналі активних методів – створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, педагогічне керівництво лідером і культивування його авторитету, використання засобів масової комунікації, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, прийняття рішень, демократичний діалог, методики колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки [42, с. 11].

Нормативно-правове забезпечення громадянської та національної свідомості охоплює низку документів, серед яких особливої уваги заслуговує Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 2023 р. Цей документ закладає концептуальні підвалини для реалізації державної політики, спрямованої на формування сильної української спільноти, з опорою на історичну пам'ять, мову, культуру та громадянську відповідальність. Як зазначено у законі: національна ідентичність є «інтегративною основою української державності та передумовою згуртованості українського суспільства» [3].

На сучасному етапі державотворення основними завданнями формування національної свідомості є: передача молоді соціального досвіду, надбань духовної культури українського народу, формування в них національного світогляду, ментальності та культурної ідентичності; виховання свідомого патріота з активною життєвою позицією, який діє відповідно до морально-етичних норм, здатен приймати відповідальні рішення, поважає права людини та гідність кожного, а також виявляє турботу про збереження національної культурної спадщини.

Ці завдання знаходять підтвердження в ряді ключових державних документів, зокрема: Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання до 2025 року [4], Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді [8], Державному стандарті початкової освіти [5], Законах України «Про освіту» [1] та «Про загальну середню освіту» [2], Національній стратегії розвитку освіти в Україні [9]. Також важливими є нормативні акти Міністерства освіти і науки України, зокрема накази «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» (2014) [7] та «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (2015) [6], а також Концепція «Нова українська школа». Усі ці документи визначають стратегічні цілі та головні завдання формування в особистості почуття любові до рідної землі, розвитку громадянсько-патріотичних якостей і свідомого ціннісного ставлення до себе, суспільства та держави [38, с. 99–100].

У сучасних реаліях формування громадянської свідомості та патріотизму, особливо серед молоді, набуває особливої ваги як основа для сталого розвитку держави й суспільства. В умовах війни цей напрям відіграє важливу роль у процесах майбутньої відбудови та відновлення національної економіки. Розуміння поняття громадянської ідентичності особистості - це відчуття що людина є частиною чогось більшого ніж просто індивідуальним членом суспільства. Це відчуття приналежності до спільноти громадян, що живуть в одній державі, і ділять між собою її культуру, історію та цінності.

Проаналізовано наукові дослідження українських вчених, присвячені розкриттю змісту поняття «громадянська ідентичність особистості». Є.Бородін та Я. Третьак пишуть, що «це відчуття належності та тісного зв'язку з рідною державою й нацією, а також усвідомлення своїх громадянських прав і обов'язків. Вона слугує рушієм активної участі населення в суспільно-політичному житті, сприяє зміцненню соціальної єдності та стабільності в країні. Невід'ємним елементом громадянської ідентичності є патріотизм – щире почуття любові до Батьківщини, її культурної спадщини та історичного минулого». В. Кречетова вважає що громадянська ідентичність це – «усвідомлення офіційної належності особи до спільноти громадян певної держави, що має для неї важливе значення і впливає на формування її реальної або потенційної громадянської активності». І. Найда пише «ототожнення себе зі спільнотою громадян національно-державного витвору; феномен свідомого та діяльного громадянства, усвідомлення себе учасником громадянського суспільства.

Огляд наукових джерел засвідчив різноманіття підходів до трактування цього поняття та дозволив дійти висновку, що громадянська ідентичність особистості пов'язується з відчуттям належності до певної держави. Її характерними ознаками є наявність громадянства, довіра до державних інституцій, солідарність із народом, нацією та співвітчизниками, а також повага й гордість за свою країну, патріотичні почуття. В умовах російсько-української війни особливого значення набувають готовність і здатність особи до захисту національних інтересів держави [40, с. 50–51].

Постать історичної або культурної особи може стати потужним інструментом у формуванні національної та громадянської свідомості учнів, якщо подати її не просто як факт біографії, а як живий приклад цінностей, вчинків і любові до Батьківщини. [28]

Сформована національна свідомість має особливу цінність, адже дозволяє дитині з гідністю, гордістю та повагою розповідати про своє рідне місто й визначних особистостей краю. На жаль, чимало талановитих діячів, які

народилися та творили саме в рідному регіоні, залишаються маловідомими та недостатньо вивченими. Саме тому важливо не лише знати про них, а й активно поширювати інформацію, відкриваючи їхній внесок у національну культуру та історію [38, с. 100].

Шкільна програма містить велику кількість історичних постатей, знання про яких є необхідним. Проте існує багато видатних діячів, які зробили значний внесок у становлення української державності та розвиток культури, але, на жаль, залишаються маловідомими або рідко згадуються. Саме тому для розширення світогляду учнів, урізноманітнення уроків цікавими фактами та підвищення мотивації варто залучати біографії маловідомих, але важливих історичних постатей, зокрема вихідців із Прикарпаття – наших земляків. Такий матеріал доцільно опрацьовувати не лише в межах уроків, а й під час позакласної діяльності: у гуртках, на виховних заходах, екскурсіях тощо.

Використовуючи роботу з історичними постатями, вчитель здатен розвинути в учнів цілу низку компетентностей, зокрема культурну, аксіологічну, громадянську, інформаційну, цим самим додасть учням цікавості до вивчення історії своєї Батьківщини.

У процесі вивчення історичних постатей можна застосовувати різноманітні методичні прийоми. Один із них – «словесний портрет», який передбачає опис зовнішності особи з метою її ідентифікації. Також ефективним буде завдання для учнів – скласти характеристику конкретного історичного діяча. Крім того, варто використовувати «прийом контрасту», що полягає у порівнянні кількох постатей шляхом їхнього протиставлення, що сприяє глибшому розумінню їхніх особистостей та ролі в історії [47, с. 267–268].

Прикладом ефективного використання наочно-слухових, словесних, стимулювальних та пояснювально-ілюстративних методів навчання можуть слугувати такі форми роботи: проведення лекції, присвяченої життю та творчості історичної постаті; організація екскурсії до рідного села того чи іншого історичного діяча; виховні та просвітницькі заходи у форматі бесід, круглих столів, воркшопів, присвячених постаті [38, с. 100].

Значні суспільні, фінансові, політичні перетворення, які сталися в Україні, інтеграція до європейського та світового освітнього поля спричинили трансформацію позашкільної діяльності у позашкільну освіту та правове закріплення її нового статусу як частини системи освіти. На ділі позашкільна освіта в Україні й Польщі гарантується закладами освіти, культури, мистецтва, фізкультури і спорту тощо. Особливе місце серед них належить позашкільним навчальним закладам, котрі можуть швидко, мобільно реагувати на зміни, давати дітям великі можливості для покращення якості їх життя та інтенсивного формування позитивного ставлення до нього і передбачають активну взаємодію та співпрацю дітей та дорослих [37, с. 56].

У Польщі наприклад, позашкільна освіта розглядається як важливий аспект суспільного розвитку, і їй приділяється значна увага. Варто зазначити, що діяльність у цій сфері інтегрована до національної освітньої системи. Істотні зміни розпочалися після 1989 року, коли країна перейшла від соціалістичної моделі до ринкової економіки та парламентської демократії, що дало старт масштабним суспільно-політичним трансформаціям у всіх галузях життя, зокрема й в освіті.

Встановлено, що державна політика Польщі в галузі позашкільної освіти та організації вільного часу дітей і молоді регулюється багатьма правовими документами. Зокрема, правова основа позашкільної освіти закладена в Конституції Польщі (польс. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*) (1997 року), яка є Основним Законом демократичної держави. У цій Конституції викладено положення щодо молодіжної політики, освітньої системи, добробуту громадян тощо. Зокрема, утвердження та загальний захист прав дітей, включаючи право на освіту, науку та творчість, здійснюються відповідно до статей 70, 72 і 73 Конституції Польщі [37, с. 57–58].

Сучасне позашкільне виховання в Польщі має низку характерних особливостей. Серед них – поява нових закладів, їхня приватизація, а також відносно короткий термін функціонування деяких із них. Участь у діяльності таких установ здебільшого доступна дітям із сімей, які можуть фінансово

забезпечити оплату занять. Помітну роль у позашкільному вихованні починають відігравати релігійні організації, костел, а також місцеві громади. У центр уваги ставиться вихованець як активний учасник виховного процесу, суб'єкт із власною думкою та правом вибору.

Позашкільні заклади виконують роль партнерів школи в організації змістовного дозвілля для дітей та молоді. Водночас, багато з них діють автономно, незалежно від шкільної системи. Це можуть бути спеціалізовані установи, орієнтовані на роботу з дітьми та підлітками, такі як Молодіжні будинки культури, Будинки культури для дітей і молоді. Окрім того, виховну та освітню діяльність здійснюють також загальні культурно-просвітницькі заклади для дорослих, які частково або повністю відкриті для дітей, наприклад, через проведення гуртків, секцій чи молодіжних клубів, зокрема спортивного спрямування.

У Польщі визначено кілька основних типів закладів для позашкільної освіти та виховання. центри позашкільної роботи (Ogniska Pracy Pozaszkolnej), міжшкільні спортивні центри (Międzyszkolne Ośrodki Sportowe) молодіжні будинки культури (Młodzieżowe Domy Kultury), дитячі майдан-чики (Ogródy Jordanowskie), центри освіти (Centra Edukacyjne), палаци молоді (Pałace Młodzieży), молодіжні астрономічні обсерваторії (Młodzieżowe Obserwatoria Astronomiczne) та дещо інші заклади (Pozostałe Placówki) [37, с. 58].

Аналіз сучасної організації позашкільної освіти в Україні та Польщі засвідчує наявність багатьох спільних рис. Обидві країни, спираючись на нормативно-правову базу, розвинуту інфраструктуру та змістовне наповнення діяльності закладів, забезпечують високий рівень освітньої цінності позашкільної освіти. Вона сприяє розвитку особистісних якостей дітей і молоді, їхньому духовному та культурному зростанню. Разом із тим, актуальним залишається питання створення ефективної моделі позашкільної освіти, яка б ґрунтувалася на науково-методологічних засадах і мала чітко визначену структуру, що сприяла б підвищенню якості освітнього процесу в цій сфері [37, с. 60].

З метою розвитку предметних і міжпредметних компетентностей учнів, а також для підвищення ефективності засвоєння історичного матеріалу, методисти розробили рекомендації щодо вивчення історичних постатей на уроках історії. Серед таких підходів варто виділити декілька ключових. По-перше, це обов'язкове залучення історичних джерел, адже саме вони найповніше відображають як зовнішні, так і внутрішні характеристики особистості. Водночас важливо дотримуватись принципу об'єктивності під час їх добору. Це сприятиме не лише глибшому сприйняттю постаті, а й формуванню в учнів умінь працювати з історичними матеріалами. Другою важливою рекомендацією є включення до уроку дискусійних та проблемних питань, які стимулюють висловлення різних точок зору щодо діяльності та значення тієї чи іншої історичної особи.

Також влучним способом для вивчення персоналій є використання художніх творів, де згадується історична постать. Такий підхід сприяє глибшому зануренню учнів в історичний контекст, допомагає відчувати дух епохи та краще зрозуміти внутрішній світ особистості. Аналогічну роль відіграють і документальні фільми, які доповнюють сприйняття подій наочною і змістовною інформацією.

Варто зазначити і біографічний метод дослідження особистості, він є одним із важливих інструментів у вивченні історичних постатей, що дозволяє розкрити особистість через аналіз її життєвого шляху, оточення, діяльності та світоглядних орієнтирів. У межах даного дослідження біографічний підхід дозволяє не лише відтворити хронологію життя Юліана Головінського, а й глибше осмислити чинники, що вплинули на формування його національної свідомості, громадської позиції та лідерських якостей. Незаперечним є факт, що вивченн персоналії шляхом біографічного підходу в історико-педагогічному дослідженні, в цілому підвищує ефективність новітніх педагогічних пошуків.[13, с. 13]

Доцільно також залучати учнів до ознайомлення з особистими джерелами – щоденниками, листами або автобіографіями видатних осіб. Це може стати

основою для індивідуальних завдань, таких як підготовка доповіді чи презентації про обрану постать. Використання відеоматеріалів, мультфільмів або інших візуальних засобів робить вивчення більш захопливим і ефективним порівняно з простою розповіддю [47, с. 269–270].

Використання дидактичних та інтерактивних ігор при вивченні персоналії теж круто впливають на її запам'ятовування. Наприклад:

- Гра «Хто я?» – правила якої знають всі, вчитель може роздрукувати фото персоналії, таким чином учні добре запам'ятають постать «в обличчя».
- Гра «Шпигун» – цю гру можна завантажити на смартфон у вигляді додатку. Учасники по черзі відкривають свої карти: більшості випадає однакова локація, а двом гравцям – слово «шпигун». Завдання гравців – ставити одне одному запитання, щоб виявити шпигунів, тоді як шпигуни, у свою чергу, намагаються здогадатися, про яке саме місце йдеться. Якщо шпигуни правильно визначають локацію – вони перемагають, якщо ж їх викривають – програють.

Цей формат легко адаптувати до історичної тематики, особливо у процесі вивчення біографій видатних діячів. Замість локації учасникам може випадати ім'я історичної постаті, тоді як шпигуни не знатимуть, про кого йде мова. Така гра є чудовим способом узагальнення й повторення матеріалу після опрацювання теми, коли учні вже володіють значною кількістю фактів і можуть формулювати змістовні запитання.

- Створення проєктів є одним із найефективніших способів засвоєння матеріалу про історичних постатей. Такий підхід сприяє глибокому зануренню у тему: учні зосереджено працюють, досліджують біографії, знаходять цікаві й маловідомі факти з життя видатних особистостей. У процесі проєктної діяльності формуються й удосконалюються різні компетентності – логічне мислення, вміння працювати з інформацією, орієнтація в хронології подій, навички мовлення, адже результат дослідження потребує представлення та захисту. Крім того, такий вид роботи стимулює розвиток критичного та креативного мислення.

- Оригінальним і водночас ефективним способом вивчення історичних постатей є використання флеш-карт. Їх можна як придбати в готовому вигляді, так і створити власноруч. З одного боку картки зазвичай розміщено портрет історичного діяча, а з іншого – стислу інформацію про нього: характеристику, відомий вислів або значущу подію, пов'язану з його життям і діяльністю [47, с. 270–271].

- Використання різноманітних онлайн – платформ, таких як LearningApps, Kahoot, Quizziz, WordWall, Quizlet – на яких можна як самостійно створити гру, завдання, тести, вікторини, так і знайти вже створені цікаві завдання.

Залучення учнів до волонтерської діяльності, зокрема у програми підтримки військових, сприяє формуванню в них почуття громадянської відповідальності. Наприклад, шкільні волонтерські клуби можуть ініціювати моніторинг актуальних потреб військових та організовувати збір необхідних речей.

Крім того, важливим інструментом підтримки національної єдності й мотивації учнів до навчання та особистісного зростання є організація спортивних заходів. Такі змагання, що проводяться між командами або окремими спортсменами з різних шкіл, сприяють згуртуванню, розвитку командного духу та підвищенню активності молоді.

Нижче подано кілька прикладів позашкільних активностей, які можуть ефективно сприяти формуванню національно-патріотичних почуттів серед учнів у сучасних умовах воєнного стану:

1. Меморіальні екскурсії до музеїв і пам'ятних місць, присвячених учасникам бойових дій та захисникам України.

2. Участь у волонтерських ініціативах. Учні можуть долучитися до діяльності шкільного волонтерського клубу, допомагаючи збирати необхідні речі – продукти, одяг, медикаменти – для військовослужбовців.

3. Конкурси дитячих малюнків на тему «Моя Батьківщина – моя гордість», під час яких учні зображають символіку України, природу рідного краю та видатних героїв свого регіону.

4. Проведення концертів із виконанням національно-патріотичних пісень. Такі виступи дозволяють глибше відчувати культурну спадщину народу та зміцнюють національну самосвідомість.

5. Реалізація учнівських проєктів, присвячених дослідженню історії рідного міста чи краю. Це можуть бути інтерактивні презентації, буклети, відео або навіть шкільні міні-музеї.

Усі ці форми діяльності сприяють не лише вихованню патріотизму, а й підтримують мотивацію до навчання, формують почуття єдності, повагу до минулого та готовність діяти на користь своєї країни [31, с. 113].

У світовій освітній практиці позашкільна освіта відіграє важливу роль у формуванні громадянських компетентностей молоді, а досвід окремих країн демонструє різноманітні ефективні підходи до виховання відповідального громадянина через неформальне навчання та активну участь у соціальному житті.

Заклади позашкільної освіти є важливим фактором у формуванні національної та громадянської свідомості учнів, вихованні учнівської молоді як свідомих суб'єктів громадянської дії. Вони сприяють розвитку лідерських якостей, підтримці громадських ініціатив, становленню громадянської свідомості, створюючи таке середовище, де кожен зможе віднайти своє місце та внести свою лепту у поступ суспільства [48, с. 46].

Отже, активна участь вихованців у діяльності закладів позашкільної освіти відіграє ключову роль у формуванні їх як активних громадян і повноцінних членів суспільства. Залучення до творчих форм роботи сприяє розвитку психічних процесів, здібностей, а також формуванню особистісних і професійних якостей. Це, у свою чергу, допомагає молоді обирати власний життєвий шлях, виявляти ініціативність, нести відповідальність, а також створює умови для самореалізації, самопізнання й особистісного зростання.

Варто зазначити слова відомої української просвітительки, педагога, громадського діяча, теоретика та літературознавця Софії Русової: «Позашкільна освіта потрібна для культурного поступу країни як найкращий засіб виховання гармонійно розвиненої особистості, індивідуальності, а не того одноманітного гурту, який не здатен ні захистити свою волю, ні спрямувати її на загальне добро».

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПОСТАТІ Ю. ГОЛОВІНСЬКОГО У КРАЄЗНАВЧІЙ РОБОТІ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ

4.1. Використання діяльності Юліана Головінського як прикладу героїзму та патріотизму у краєзнавчій роботі з учнями

На початку XX століття історичне краєзнавство утвердилося в педагогічній науці як невід’ємна частина освітнього процесу, отримавши теоретичне обґрунтування своїх ключових складових. Основи розгляду історичного краєзнавства як важливого педагогічного елемента у роботі з дітьми були закладені у працях таких мислителів, як К. Ушинський, І. Франко, І. Стешенко, Є. Звягінцев, Софія Русова та інші [32, с. 36].

Краєзнавство, зокрема його галузеві напрями, тісно пов’язане з персонологічним підходом. Краєзнавча персонологія розглядається як окрема сфера досліджень, що зосереджується на вивченні наукової, творчої та культурної спадщини видатних діячів, чия біографія пов’язана з певним регіоном. У процесі опрацювання краєзнавчих матеріалів важливою складовою є аналіз внеску цих особистостей, адже їхня діяльність і життєвий шлях мають прямий зв’язок із локальним історико-культурним середовищем. Ґрунтовне вивчення біографічних даних та творчого доробку таких постатей не лише поглиблює знання, а й сприяє формуванню патріотично орієнтованої, національно свідомої особистості – незалежно від майбутньої професійної сфери.

Суттєвою складовою краєзнавства є краєзнавча свідомість, що проявляється у сприйнятті, осмисленні та оцінці навколишньої дійсності. Вона формується через засвоєння багатогалузевого досвіду попередніх поколінь, аналіз історичних фактів і подій, пов’язаних із минулим рідного краю, а також через ознайомлення з життям і діяльністю видатних особистостей.

Краєзнавчі здібності – це вроджена або набута схильність до дослідницької діяльності, пов’язаної з вивченням рідного краю. Вони

виявляються як у таланті до пошукової та дослідницької роботи, так і в умінні популяризувати краєзнавчі знання. Це риси особистості, які дозволяють не лише опановувати теоретичні основи, а й успішно застосовувати їх на практиці: проводити краєзнавчі розвідки, реалізовувати проєкти, поширювати результати досліджень. Такі здібності необхідно формувати в дітей і молоді змалку. Розвиваються вони передусім через глибоке вивчення життя та діяльності видатних особистостей, пов'язаних із конкретним регіоном. Відтак, постаті знаних діячів відіграють ключову роль у вихованні національно свідомої молоді, особливо в умовах сьогодення [12, с. 256–257].

Ю. Головінський є однією з найбільш знакових постатей в історії національно-визвольної боротьби України. Його діяльність є прикладом героїзму та патріотизму, адже він був активним учасником боротьби за незалежність Української держави.

Ю. Головінський розпочав свою громадсько-політичну діяльність ще в юному віці. У період Першої світової війни він приєднався до українських військових формувань і активно боровся за незалежність України, ставши одним із членів УГА. Як офіцер, він не лише відзначався військовими досягненнями, але й демонстрував високий рівень патріотизму та відданості національним ідеалам. Його діяльність в УВО також є важливим етапом у формуванні його патріотичної ідентичності. УВО була організацією, яка об'єднувала українських патріотів, готових боротися за незалежність України в умовах польської та радянської загрози. Тут Ю. Головінський активно боровся за створення незалежної держави, сприяючи формуванню ідеї національного визволення серед молоді та широких верств населення [15, с. 110–113].

Використання діяльності Юліана Головінського як прикладу героїзму та патріотизму є важливим елементом краєзнавчої, патріотичної та виховної роботи. Його життя та діяльність, спрямовані на боротьбу за незалежність України, можуть стати потужним інструментом для формування патріотичних почуттів у сучасному поколінні. Ось кілька методів і способів використання його прикладу.

Використання діяльності Ю. Головінського на уроках історії, громадянської освіти чи історичного краєзнавства дозволяє учням ознайомитися з реальними прикладами героїзму та патріотизму в контексті національно-визвольних змагань. Через вивчення життєвого шляху Ю. Головінського учні можуть побачити, як особисті переконання і патріотизм приводять до рішучих дій у боротьбі за свободу та незалежність

Способи застосування: аналіз документів, спогадів та статей про діяльність Ю. Головінського, проведення тематичних уроків про Українську Галицьку Армію та УВО; створення учнями проєктів, на теми наприклад: «Юліан Головінський – лідер і борець», «Постать, пов'язана з нашим краєм», «Як діяли УВО й ОУН у нашому краї?»; створення презентацій, буклетів, інтерактивних карт, відеороликів.

Використання особистості Ю. Головінського під час уроків патріотичного виховання дає можливість сформувати у молоді розуміння значення національної гідності та відданості рідній землі. Це допомагає створити імідж героя національної боротьби, який став прикладом для майбутніх поколінь. Способи застосування – це обговорення життєвих цілей і національних ідеалів Ю. Головінського, вивчення та обговорення його рішень у критичних ситуаціях, що показують його мужність і патріотизм, оцінка впливу його діяльності на подальший розвиток національного руху в Україні.

Створення тематичних виставок, мультимедійних проєктів або навіть шкільних театралізованих постановок, присвячених героям національного визвольного руху, включаючи Ю. Головінського, дозволяє сучасним школярам краще зрозуміти історичні події та роль конкретних осіб у формуванні української державності.

Способи застосування може стати оформлення стендів і виставок, присвячених діяльності Ю. Головінського в контексті національно-визвольної боротьби, створення віртуальних проєктів та документальних фільмів про його життя та діяльність, екскурсії до місць, пов'язаних з його іменем (Львів, Золочів, меморіальні таблиці). Також в рамках позакласної роботи можна

залучати здобувачів освіти до пошукової роботи про родину Головінського, інші меморіальні згадки, вивчення назв вулиць, пам'ятних місць у населеному пункті. Цікавим є і можливості проведення зустрічей з істориками та дослідниками, що спеціалізуються на темі національного визвольного руху, і обговорення, в тому числі діяльності Ю. Головінського.

Виховання патріотизму через діяльність, подібну до діяльності Ю. Головінського, також може включати залучення учнів до волонтерської роботи, а також підтримки ініціатив, що пов'язані з розвитком української культури та державності. Способи застосування можуть виступити через організацію волонтерських акцій на підтримку українських військових і культурних проєктів, створення патріотичних громадських ініціатив, що нагадують про подвиги і героїзм таких постатей, як Ю. Головінський, проведення благодійних акцій з метою підтримки національних проєктів, які сприяють популяризації історичної спадщини.

Для популяризації діяльності Ю. Головінського важливо використовувати сучасні медіа та літературні ресурси. Створення матеріалів для газет, журналів, блогів або онлайн-ресурсів дозволяє молодим людям легко доступно ознайомитися з його життєвим шляхом. Способи застосування є написання статей, блогів або книг, присвячених героїзму Ю. Головінського, випуск відео та аудіопроектів, що висвітлюють його роль у визвольному русі, використання соціальних мереж для популяризації його діяльності через сучасні платформи.

Одними з найпростіших і водночас найефективніших форм позакласної краєзнавчої роботи є спостереження та екскурсії. Справжній краєзнавець – це той, хто вміє помічати те, що часто залишається непоміченим для інших. Для організації спостережень потрібно зовсім небагато – лише маршрут, папір, олівець і, що найголовніше, уважність і зацікавленість. Учитель, залучаючи учнів до краєзнавчої діяльності, сам теж має бути активним учасником цього процесу. Використовуючи екскурсійний метод, педагог черпає матеріал для навчання як із власних спостережень, так і з тих вражень, які отримують діти

під час знайомства з місцевим середовищем – природою, побутом, культурою [14, с. 4].

Туристсько-краєзнавча робота (далі – ТКР) позашкільних освітніх закладів України має регіональні риси, а саме: позашкільні освітні заклади туристсько-краєзнавчого профілю відображають у власній діяльності історико-культурні, етнографічні, природно-рекреаційні риси території. ТКР в Україні у другій половині XX – початку XXI століття здобула розвитку з урахуванням конкретно історичних умов Півночі, Півдня, Сходу та Центру України. У Західних регіонах України ТКР у позашкільних освітніх закладах здебільшого здобула розвитку у середині та наприкінці 50-х років XX ст. На розвиток туризму і краєзнавства мали позитивний вплив наявність історико-культурних, рекреаційно-природних об'єктів певної території, що стимулювало участь учнівської молоді у їх вивченні. Відсутність таких об'єктів зумовлювала проведення дальніх експедицій, походів, екскурсій. У Південних та Східних регіонах України через туристсько-краєзнавчу роботу реалізовували окремі ідеї «руського міра» (як, для прикладу, у Криму акції за участі УПЦ МП), нав'язувалися вузькорегіональні проблеми типу акції «Патріот Луганщини», перетягування ідей з минулого (турнір міст-героїв, матчеві зустрічі, «Туризм нас єднає» тощо). Безперечно, що даний напрям діяльності має перспективу для подальшого дослідження [20, с. 234].

У контексті методичної та виховної діяльності розбудова особистісного початку в людині – це сенс і мета діяльності будь-якого вихователя, зокрема історика, в навчальному закладі та суспільстві. Отож, історичне краєзнавство, історію загалом слід подавати як формування особистісного початку в людині й здійснювати це в процесі порівняння: що було, що є та що має бути. Історик, окрім знань, стає носієм світоглядного правила: «Особистість – принцип буття» і доводитиме його на історичних прикладах [36, с. 214].

Загалом, краєзнавча діяльність у всіх її проявах є важливим підґрунтям для формування гармонійно розвиненої особистості. Виховання дітей і молоді, починаючи ще з дошкільного віку, неможливо уявити без залучення

краєзнавчого компонента. Такий матеріал природно опирається на рідну мову, національну культуру та традиції, спрямовує увагу на дослідження наукової й культурної спадщини видатних діячів, життя яких тісно пов'язане з певним регіоном. Через це формується особистість із глибоким почуттям національної гідності, любові до України та шани до духовних скарбів свого народу. Використання діяльності Ю. Головінського як прикладу героїзму та патріотизму є важливим елементом виховання громадянської свідомості серед молоді. Через історичне вивчення його життя, приклади військової доблесті та політичної відданості, сучасні учні мають змогу ознайомитись з реальними героями національної боротьби. Методи та способи включення його постаті в освітній процес сприяють не лише поглибленому вивченню національної історії, а й формуванню моральних цінностей, які сприяють розвитку патріотизму, любові до Батьківщини та готовності боротися за її незалежність.

4.2. Освітні методи та інструменти для популяризації національної історії серед учнів

Популяризація національної історії серед учнів є важливим етапом у формуванні національної свідомості та патріотизму. Вона має велике значення для розвитку громадянської позиції учнів, їхнього розуміння історичних процесів, а також усвідомлення ролі своєї країни в світовій історії. У зв'язку з цим, особливо важливими є освітні інструменти, які сприяють зануренню учнів у вивчення національної спадщини. Сучасні методи навчання включають різноманітні засоби, такі як інтерактивні уроки, мультимедійні технології, історичні екскурсії, рольові ігри та інші методи, що дозволяють зробити навчання історії більш захопливим і пізнавальним.

Ось кілька освітніх методів, які можуть бути використаними для цієї мети. Насамперед – це інтерактивні лекції та уроки. Цей метод включає використання активних форм навчання, які сприяють залученню учнів до обговорень, запитань і практичних вправ. Під час таких занять учні мають

можливість не тільки слухати, але й обговорювати історичні події, роль важливих постатей в історії країни, що дозволяє глибше розуміти національні процеси. Наприклад, заняття на тему «Юліан Головінський – постать крізь призму історії України» – з використанням фото, карт, документів. З інтерактиву використовуємо «Хронологічний пазл» – учні складають події життя Ю. Головінського на лінії часу.

Завдяки методу проектної діяльності учні можуть здійснювати дослідження на певну історичну тему, готувати власні проекти, презентації та виставки. Це сприяє розвитку критичного мислення і самостійного пошуку інформації, що дозволяє учням глибше зануритися в історію і зрозуміти її важливість для сьогодення. Прикладом може бути проєкт на тему «Юліан Головінський – провідник і герой визвольного руху: слід у пам'яті рідного краю» чи краєзнавчо-дослідницький мініпроєкт з елементами інтерактивної презентації (або стінгазети/відеоролика).

Через безпосередній контакт з історичними пам'ятками, музеями та місцями, що мають важливе значення для національної історії, допомагає учням краще усвідомити важливість подій і постатей, з якими пов'язана національна історія. Візити до таких місць часто стають незабутнім досвідом і дозволяють не лише дізнатися про минуле, але й побачити його сліди в реальному світі. До прикладу, напередодні 120-річчя від народження Ю. Головінського у 2014-му відкрили пам'ятник герою у Львові. Якщо не місцеві, то цікаво було б організувати поїздку до Львова і відвідати пам'ятник.

Рольові ігри дозволяють учням виконувати ролі історичних постатей, учасників важливих історичних подій. Це дає можливість пережити емоції та розуміння того, як розвивалися події, які впливали на майбутнє країни. Рольові ігри сприяють більш глибокому розумінню історії через емоційне залучення. Наприклад подібна гра, на тему “Командир, патріот, герой: хто ти, Юліане Головінський?»: учні отримують ролі – історики, сучасники, журналісти, дослідники – і проводять “інтерв’ю” з Ю. Головінським. Використання відео, документальних фільмів, анімаційних роликів і презентацій може допомогти

зробити історію більш доступною і захопливою для учнів. Це дозволяє не тільки презентувати матеріал, а й наочно показати важливі історичні події і факти, використовуючи візуальні та аудіо ефекти.

Проведення історичних конкурсів та олімпіад дозволяє учням поглиблено вивчати національну історію та проявити свої знання. Це стимулює учнів до самостійної роботи, готує їх до вирішення складних задач і сприяє розвитку інтересу до історії. До прикладу конкурси можуть мати назву: «Шляхами героїв: Юліан Головінський»; «Невідомі сторінки визвольної боротьби»; «Герої з мого краю: краєзнавче дослідження»; «Варті слави: діячі УВО та ОУН у боротьбі за незалежність». Проводити їх можна у формі історичного есе або міні-дослідження про життя Ю. Головінського, презентації або відеоролика: "Юліан Головінський – приклад патріотизму". Мапа або стінгазета: "Місцями, пов'язаними з Юліаном Головінським". Літературна творча робота: лист до Юліана Головінського / від його імені. Цікавим є і залучення до навчального процесу тих, хто є носієм історії (очевидців важливих подій, істориків, дослідників), надає учням можливість безпосередньо почути про історію від тих, хто може поділитися живими свідченнями або професійними знаннями.

Організація дебатів з історичних питань дає учням можливість поглянути на історію з різних точок зору, аналізувати її, аргументувати свою позицію. Це розвиває критичне мислення, здатність до аргументації та формує поважне ставлення до різних історичних інтерпретацій. Можна запропонувати тему дебатів наприклад «Юліан Головінський: герой, стратег, чи суперечлива постать?».

Створення в школах чи позашкільних закладах історичних стендів, виставок, де учні можуть представляти дослідження, статті чи матеріали про важливі історичні події, є ще одним способом популяризації національної історії. Такі виставки допомагають не тільки поглибити знання, а й стати частиною культурного простору, який є основою національної ідентичності. Читання літературних творів, які розкривають історичні події та персонажів, допомагає учням емоційно пережити історію, зрозуміти її зсередини. Історичні

романи, поезія, театральні вистави — всі ці форми можуть бути ефективними для вивчення національної історії через літературну і культурну спадщину.

Ці методи можуть бути використані окремо або в комплексі, залежно від умов навчального процесу, щоб сприяти глибшому розумінню та популяризації національної історії серед учнів.

Аналіз використання освітніх інструментів для популяризації національної історії серед учнів:

1. Інтерактивні уроки є одним з найефективніших методів для залучення учнів до активної діяльності під час навчального процесу. Вони дозволяють не лише слухати лекції, але й брати участь у дискусіях, вікторинах, працювати в групах. Це сприяє розвитку критичного мислення, умінню аналізувати історичні факти та події. Важливою перевагою цього методу є його здатність зацікавити учнів, забезпечити їхню активну участь у процесі навчання.

2. Мультимедійні засоби дозволяють зробити історичні уроки яскравими та цікавими. Використання відео, презентацій, документальних фільмів допомагає учням краще сприймати матеріал, оскільки інформація подається в наочній формі. Візуальні та аудіо матеріали значно підвищують рівень запам'ятовуваності інформації, що є важливим для успішного вивчення національної історії.

3. Історичні екскурсії дозволяють учням безпосередньо контактувати з об'єктами історії, що допомагає розширити їхнє розуміння минулого. Візити до музеїв, пам'ятників, місць бойової слави чи інших історичних об'єктів дають учням можливість побачити живу історію. Такий досвід дозволяє усвідомити важливість подій та їхній вплив на сучасність.

4. Рольові ігри допомагають учням не тільки дізнатися про історію, а й зануритися в її атмосферу, виконуючи ролі історичних персонажів. Цей метод сприяє розвитку вміння мислити з різних точок зору, допомагає учням зрозуміти складність і багатогранність історичних подій. Вони вчаться

працювати в команді, проводити історичні аналізи та застосовувати знання на практиці.

5. Проектна діяльність стимулює учнів до самостійного дослідження історичних тем, розробки проектів та презентацій. Це розвиває не тільки історичні знання, а й навички роботи з джерелами, дослідження, аналізу та критичної оцінки отриманої інформації. Завдяки такому підходу учні отримують можливість глибше зрозуміти національну історію через конкретні дослідження та проектні завдання.

6. Історичні конкурси є чудовим способом стимулювання інтересу до історії через змагання. Вони мотивують учнів до глибшого вивчення історичних фактів і персоналій, а також дозволяють порівняти свої знання з іншими учасниками, що додає елемент змагальності та цікавості в процес навчання.

7. Читання художньої літератури, яка відображає історичні події, є ще одним важливим інструментом для популяризації національної історії. Літературні твори допомагають не тільки дізнатися факти, а й зрозуміти емоційну та психологічну складову історії, що має важливе значення для формування національної ідентичності учнів.

Використання цих освітніх інструментів дозволяє створити ефективну і цікаву систему вивчення національної історії, яка сприяє розвитку національної свідомості, патріотизму і культурної ідентичності серед учнів.

Для популяризації національної історії серед учнів важливо використовувати освітні методи та інструменти, що сприяють формуванню у школярів почуття патріотизму, поваги до власної історії та культури. У контексті діяльності Юліана Головінського, національний герой, який активно боровся за незалежність України, можна визначити низку ефективних освітніх підходів для передачі його спадщини молодому поколінню.

Використання освітніх методів та інструментів, таких як історичні рольові ігри, проектна діяльність, інтерактивні лекції, виставки та дебати, є ефективними способами популяризації національної історії серед учнів. Через

діяльність таких постатей, як Ю. Головінський, молодь може зрозуміти важливість боротьби за національну незалежність, а також глибше усвідомити своє місце в історії та патріотичну відповідальність перед Батьківщиною.

Історичні постаті, зокрема герої національно-визвольних рухів, відіграють важливу роль у формуванні громадянської свідомості учнів. Вони служать прикладами того, як діяти на благо свого народу, стояти за незалежність і права громадян. Через вивчення життя та діяльності таких осіб учні здобувають не тільки знання про минуле, а й формується у них моральний кодекс, розуміння цінностей патріотизму, обов'язку перед Батьківщиною.

Опанування інформації про життя та діяльність історичної постаті в усій їх двозначності та складності в контексті суспільних процесів розвиватиме творче мислення учнів та зацікавленість до історії як навчального предмету. Розсудливе вивчення особистості видатного діяча сприятиме як глибшому пізнанню історії, так і позитивному педагогічному впливу на формування особи учня [29, с. 60].

Діяльність Ю. Головінського є чудовим прикладом того, як патріотизм і героїзм можуть поєднуватися в боротьбі за незалежність країни. Його участь у визвольному русі на початку ХХ століття служить яскравим прикладом мужності, відданості і рішучості. Завдяки таким постатям учні можуть краще зрозуміти значення боротьби за національну гідність і вчитися цінувати свою країну, розвиваючи внутрішні моральні орієнтири.

Вивчення історичних постатей є важливою складовою збагачення знань учнів з історії в школі. Насамперед творцями історії є люди. Без них не відбувались би жодні історичні події. Видатні постаті мали неабиякий вплив на суспільно-політичні процеси, тому правильний вибір методичного інструментарію їх вивчення розвине в учнів предметні та загальні компетентності, а також критичне і творче мислення. Водночас, слід пам'ятати, що учням легко запам'ятовуються яскраві особистості і відповідно через них вони будуть краще розуміти події досліджуваного періоду [34, с. 272].

Отже, історичні постаті, зокрема герої національно-визвольних рухів, є важливим компонентом громадянської освіти, оскільки вони допомагають учням зрозуміти цінності, що лежать в основі боротьби за незалежність і гідність країни. Використання діяльності таких осіб, як Ю. Головінський, у процесі навчання сприяє формуванню у школярів патріотичних почуттів і розуміння важливості національної історії. Завдяки інтерактивним методам та інструментам популяризації національної спадщини, учні отримують змогу активно долучатися до вивчення історії, що формує їхній внутрішній світогляд і підготовку до дорослого життя в демократичному суспільстві.

4.3. Роль історичних постатей у громадянській освіті учнів

Формування громадянської компетентності є важливим аспектом у процесі виховання підростаючого покоління, особливо в контексті національного та патріотичного виховання. У цьому процесі важливу роль відіграють педагогічні методи, засоби, а також вплив соціально-політичних обставин. Ю. Головінський, незважаючи на свій військовий і політичний спосіб життя, також є визначною постаттю для формування громадянської компетентності, зокрема серед молоді [35, с. 1262].

Розглянемо методи формування громадянської компетентності на прикладі Ю. Головінського:

1. Ідеї національної самобутності та незалежності. Через свою участь у визвольному русі Ю. Головінський послідовно відстоював ідеї національного відродження. Його боротьба за самостійну Україну стала взірцем мужності, незламності та громадянської відповідальності. Цей приклад надихає сучасну молодь на усвідомлення цінності свободи, державності й особистої участі у зміцненні країни.

2. Використовуючи постать Ю. Головінського, можна акцентувати увагу на патріотичних засадах, знанні історії та культури України, важливості

боротьби за незалежність. Ці ідеї закладають у молоді розуміння своєї відповідальності за долю нації.

3. Пропаганда ідей громадянської свідомості через історичні приклади. Історичні паралелі та постаті видатних українців, зокрема Ю. Головінського, підкреслюють значущість національної гідності, самовизначення та активної ролі особистості в громадянському житті.

4. Залучення молоді до суспільно-політичної діяльності. Ю. Головінський може бути вдалим прикладом участі молоді в громадських і патріотичних організаціях, що позитивно сприяє формуванню активної громадянської позиції. Це включає участь в обговореннях, зборах, акціях на підтримку національних цінностей.

Фактори формування громадянської компетентності учнів на прикладі постаті Ю. Головінського:

- Соціально-політичний контекст як засіб осмислення історії. Розповідь про Ю. Головінського в умовах Першої світової війни та боротьби за незалежність України допомагає учням краще зрозуміти складність історичного часу й важливість активної громадянської позиції. Аналіз подій, у яких він брав участь, формує в дітей розуміння цінності державності та потреби її захисту.

- Міжпредметна інтеграція через національно орієнтовані організації. Ознайомлення з діяльністю Ю. Головінського у складі УГА, УВО, ОУН дає змогу на уроках історії, громадянської освіти, літератури показати учням приклади солідарності, взаємопідтримки, ідеологічної стійкості – тобто ключові складові громадянської компетентності.

- Виховання через приклад. Особистість Ю. Головінського може слугувати зразком для наслідування. Його біографія формує в учнів моральні орієнтири: відданість, чесність, відповідальність перед народом. Обговорення його вчинків у форматі диспутів, есе чи творчих завдань сприяє формуванню внутрішньої громадянської позиції школярів.

Навчання через історичний досвід. Використання біографічних джерел, документальних фільмів, художніх творів про Ю. Головінського стимулює

учнів до глибшого осмислення ролі особистості в історії. Це допомагає розвивати критичне мислення, вміння аргументовано висловлюватися та брати участь у громадському житті – тобто практичну громадянську компетентність.

Роль історичних постатей у громадянській освіті учнів є надзвичайно важливою, адже ці постаті є живими прикладами того, як особисті вчинки можуть впливати на історичні процеси та національний розвиток. Історичні герої часто стають моделями для наслідування, допомагаючи учням сформувати свої погляди на моральні, етичні та громадянські принципи. Через вивчення життєвого шляху видатних осіб, їхніх рішень та вчинків, школярі здобувають не лише знання з історії, а й розуміння важливості активної громадянської позиції, відповідальності за майбутнє нації та власної ролі в її розвитку.

Засвоєння інформації про життя й діяльність історичної постаті в усій їх суперечливості та складності в контексті суспільних процесів формуватиме в учнів критичне мислення та інтерес до історії як предмета. Таким чином, вдумливе вивчення особистості сприятиме як більш глибокому пізнанню історії, так і посиленню позитивного педагогічного впливу на формування особистості учня [19, с. 8].

Підсумовуючи, роль історичних постатей у громадянській освіті учнів полягає в тому, що вони служать потужними орієнтирами для розвитку громадянської відповідальності та патріотизму. Вивчення їхніх досягнень і трагедій, їхніх здобутків і поразок формує у молоді важливі етичні норми та допомагає розвивати розуміння власної ролі в суспільстві. Це формує у учнів не лише знання про історію, але й надає інструменти для активної участі в сучасних громадських процесах.

Ю. Головінський, як представник національної еліти, виступав символом боротьби за українську незалежність, служачи в УГА та в УВО. Його діяльність вказує на важливість особистої відповідальності в процесах національного відродження та боротьби за національні інтереси. Вивчаючи таку постать, учні мають можливість оцінити важливість служіння своїй батьківщині та розуміти,

як кожен громадянин може зробити свій внесок у досягнення загального блага та зміцнення незалежності держави.

Історія Ю. Головінського також відображає важливі моральні уроки, що можуть бути корисними в формуванні громадянської компетентності молоді. Його відданість справі, боротьба за українську незалежність, навіть у найскладніші моменти, служать яскравими прикладами самопожертви, принциповості та мужності. Це є важливими аспектами, які слугують орієнтирами для формування патріотичних почуттів учнів і допомагають їм зрозуміти, чому потрібно бути готовими до активної громадянської участі та захисту прав і свобод свого народу [25].

Таким чином, Юліан Головінський є прикладом для учнів, як особистість, що зробила свій вклад у боротьбу за незалежність України. Його життєвий шлях є цінним для розуміння того, як історичні постаті можуть стати потужними прикладами для формування громадянських цінностей та почуття відповідальності за майбутнє нації.

Роль Ю. Головінського у громадянській освіті учнів можна розглянути через кілька важливих факторів, які визначають його значення як історичної постаті в навчальному процесі:

1. Патріотичне виховання: Ю. Головінський є яскравим прикладом патріотизму, відданості ідеї української незалежності. Його участь у боротьбі за державну самостійність служить підґрунтям для формування у школярів почуття національної гідності, гордості за свою країну. Вивчення його діяльності допомагає учням усвідомити важливість боротьби за незалежність та зрозуміти, що це є основою для стабільності і розвитку нації.

2. Моральні та етичні цінності: Життєвий шлях Ю. Головінського вчить учнів принципам честі, відповідальності та мужності. Його відданість своїй справі, готовність жертвувати собою заради національних інтересів є важливим фактором формування моральних цінностей у підростаючого покоління. Це допомагає учням розуміти значення чесності, правди, відповідальності перед суспільством та країною.

3. Активна громадянська позиція: Ю. Головінський був активним учасником національно-визвольних рухів, і його діяльність є важливим прикладом активної громадянської позиції. Вивчаючи його приклад, учні можуть зрозуміти, що справжня громадянська позиція вимагає не тільки теоретичного розуміння прав і свобод, але й готовності діяти на їх захист, брати участь у суспільних процесах. Це сприяє формуванню в учнів здатності до критичного мислення та прийняття відповідальних рішень у житті.

4. Історична пам'ять та національна ідентичність: Постать Ю. Головінського допомагає учням зберігати історичну пам'ять про важливі етапи становлення української державності. Знання про його участь у національних визвольних змаганнях формує національну ідентичність, сприяє усвідомленню учнями своєї приналежності до великої історії та культури українського народу. Це також допомагає протидіяти деструктивним впливам, зберігаючи цінності незалежності та суверенітету країни.

5. Виховання лідерських якостей: Діяльність Ю. Головінського є прикладом для розвитку лідерських якостей у молоді. Його здатність вести за собою людей, відстоювати свою позицію, бути рішучим у боротьбі за ідеали є важливим чинником формування лідерських здібностей у школярів. Це сприяє вихованню відповідальних лідерів, здатних не лише до особистих досягнень, але й до підтримки та розвитку своєї громади і країни.

Узагальнюючи, Ю. Головінський є важливою постаттю для громадянської освіти учнів, оскільки його життя та діяльність демонструють ключові елементи громадянської компетентності: патріотизм, моральні цінності, активну громадянську позицію, національну ідентичність та лідерські якості. Вивчення його прикладу сприяє розвитку у молоді поваги до національних традицій, готовності до громадянської участі та бажання брати активну роль у суспільному житті.

ВИСНОВКИ

Військова служба Ю. Головінського під час Першої світової війни стала важливим етапом його становлення як патріота та активного учасника національно-визвольного руху. Враження від бойових дій, контакти з представниками інших народів, а також усвідомлення важливості боротьби за національну незалежність сприяли формуванню його національної свідомості й патріотичних переконань.

Родина Головінського справила значний вплив на його ідеологічне становлення. Батьки, належні до середовища українських патріотів, підтримували національну ідентичність та прагнення до незалежності. Це середовище стало фундаментом для формування Юліана як активного борця за національні інтереси.

Освіта Ю. Головінського в українських навчальних закладах і перші прояви громадської активності стали основою його подальшої участі в національному русі. Вже змалку він долучався до діяльності студентських організацій, патріотичних гуртків і спільнот, що сприяли розвитку української ідеї та культури. У складі Української Галицької Армії (УГА) Ю. Головінський проявив себе як відданий борець за незалежність України. Його участь у бойових діях і стратегічний внесок у визвольну боротьбу засвідчили його лідерські якості та зробили важливою постаттю в історії УГА.

У лавах Української Військової Організації (УВО) Головінський відіграв ключову роль в організації збройного опору польському й більшовицькому пануванню. Його діяльність сприяла подальшому розвитку українського визвольного руху та консолідації національної ідеї. Історики розглядають діяльність Ю. Головінського як одну з важливих віх у розвитку українського національно-визвольного руху. Його патріотизм, відданість військовій справі та ідеалам незалежності мали вплив на формування національної свідомості, а героїчний образ став символом для наступних поколінь борців за волю України.

Історичні постаті, зокрема Ю. Головінський, мають значення для громадянської освіти учнів. Вивчення їхнього життя й внеску у боротьбу за

незалежність сприяє формуванню патріотичних почуттів, відповідальності за долю держави та зацікавлення національними цінностями. Через такі особистості учні глибше усвідомлюють важливість єдності, національної гідності та державотворення.

Діяльність Ю. Головінського є прикладом героїзму, патріотизму й посвяти, що має виховний потенціал для сучасної молоді. Його боротьба за свободу, вірність національним ідеалам і готовність до самопожертви формують у школярів повагу до історичного минулого та надихають на активну громадянську позицію. Використання прикладів із життя історичних постатей, таких як Ю. Головінський, є важливим інструментом у сучасному освітньому процесі. Це можуть бути як традиційні методи, так і сучасні освітні технології: інтерактивні уроки, проєкти, візуалізація історичних подій.

Постать Ю. Головінського є цінним ресурсом для краєзнавчої роботи з учнівською молоддю. Його життєвий шлях – від пластуна й інтелігента до коменданта УВО й провідника ОУН – поєднує глибокий патріотизм, організаторський талант, особисту відвагу та вірність національній ідеї. Цей образ не лише розширює знання школярів про героїчні сторінки української історії, а й сприяє вихованню моральних і громадянських цінностей, пошани до борців за незалежність.

Методичне використання постаті Ю. Головінського в краєзнавчій роботі дає змогу поєднати вивчення історії рідного краю з особистісним розвитком учнів. Це сприяє розвитку критичного мислення, формуванню емоційно-ціннісного ставлення до минулого та поглибленню національної ідентичності. Інтерактивні методи – проєкти, рольові ігри, екскурсії, аналіз джерел, мозкові штурми та дискусії – допомагають учням не лише пізнати діяльність Ю. Головінського, а й сформувати відповідальну громадянську позицію.

Ю. Головінський – це не просто історичний персонаж, а потужний виховний інструмент у краєзнавчій роботі. Його приклад має значний потенціал у формуванні покоління, здатного розуміти, любити й захищати свою державу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Нормативно-правові документи

1. Верховна Рада України. Про освіту: Закон України від 05.09. 2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР) . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#text> (дата звернення: 10.04.2025).
2. Верховна Рада України. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16. 01 2020 р. № 463. Відомості Верховної Ради України (ВВР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#text> (дата звернення: 10.04.2025).
3. Закон України “Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності” Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#text> (дата звернення : 03.04.25).
4. Кабінет Міністрів України. Про затвердження державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов кабінету міністрів України: постанова від 30.06.2021 р. № 673. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%d0%bf#text> (дата звернення: 10.04.2025).
5. Кабінет Міністрів України. Про затвердження державного стандарту початкової освіти: постанова від 21.02.2018 р. № 87 (у ред. постанови кму від 24 лип. 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%d0%bf#text> (дата звернення: 10.04.2025).
6. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження від 14.12.2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
7. Міністерство освіти і науки України. Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та

учнівської молоді: наказ від 27.10.2014 р. № 1232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1232736-14#text> (дата звернення: 10.04.2025).

8. Міністерство освіти і науки України. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, заходів щодо її реалізації та методичних рекомендацій: наказ від 16.06.2015 р. № 641 (втратив чинність на підставі наказу МОН від 06.06.2022 № 527). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення: 10.04.2025).

9. Президент України. Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#text> (дата звернення: 10.04.2025).

II. Опубліковані джерела

10. Книш З. Дух, що тіло рве до бою...(Юліян Головінський, крайовий командант у.в.о.). Вінніпег, 1951. 199 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/10071/file.pdf>.

11. Мірчук П. Нарис історії Організації українських націоналістів. Т. 1: 1920–1939. Мюнхен—Лондон—Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. 268 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/mirchuk/narys_istorii_orhanizatsii_ukrainskykh_natsionalistiv_t_1_1920-1939_vyd1968.pdf.

III. Монографії та статті

12. Беценко, Т. П. Краєзнавча діяльність у сучасному освітньо-виховному процесі: теоретичні поняття. *Актуальні питання філології та методики викладання мов* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (26–27 квітня 2018 року). Кривий Ріг, 2018. С. 256–259. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c55f4b65-0585-4487-ac91-3b2e21e6a066/content>

13. Белан Г. В. До проблеми дослідження педагогічної персоналії в контексті універсальної парадигми наукового пізнання. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 68. С. 9–14. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/3019/2755>.

14. Войтова Л. Шкільне краєзнавство-провідний напрям краєзнавчої роботи. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/16/visnuk_13.pdf

15. Галайко Б. М. Військово-політична діяльність Юліана Головінського. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2011. № 693. С. 110–113. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Halaiko_Bohdan/Viiskovo-politychna_diialnist_Yuliana_Holovinskoho.pdf.

16. Городна С.В. Правові засади будівництва Української Галицької Армії. *Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави : зб. тез доп. Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція»*, [м. Київ, 19 квіт. 2018 р.] ; Матеріали І Всеукраїнських наукових читань пам'яті академіка С. Дністрянського «Західноукраїнська Народна Республіка – П'ємонт українського державотворення», [м. Тернопіль, 13-14 квіт. 2018 р.]. Київ-Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 178–181. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/31179>.

17. Данчишин Н. Юліан Головінський-сотник український. Культурно-мистецьке об'єднання "Наше українське". 20.10.2018 р. URL: <http://kmoun.info/2018/10/20/yulian-golovinskiy-sotnik-ukrayinskiy/>. (дата звернення: 18.03.2025).

18. Звєкова В. К. Особливості виховання національної самосвідомості молоді під час дозвілля. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*. Серія : Педагогічні науки. 2020. Вип. 8. С. 66–70. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view63/595>.

19. Камбалова Я. Методичні аспекти формування знань про історичну особистість в учнів загальноосвітньої школи (на прикладі теми «Кирило-

Мефодіївське товариство»). *Історія в школі*. 2016. Листопад-грудень. С. 5-8. URL:<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13006/Kambalova.pdf?sequence=1> .

20. Косило М. О. Особливості туристсько-краєзнавчої роботи у позашкільних навчальних закладах України другої половини XX – початку XXI століття: регіональний аспект. *Молодий вчений*. 2017. № 6 (46). С. 230–234. URL:<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/51.pdf> .

21. Лариса Паніна. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах Нової Української Школи. *Нова педагогічна думка*. 2020. №1 (101). С. 118–120. URL:<http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/132/123>

22. Липецький С. Юлько. *Націоналістичний портал*. 29.09.2015. URL: <https://ukrnationalism.com/history/1591-yulko.html> .(дата звернення: 11.03.2025).

23. Липовецький С. «Летюча Бригада» та пограбування львівської пошти. *Націоналістичний портал*. 31.03.2015. URL: <https://ukrnationalism.com/history/1206-letiucha-bryhada-ta-pohrabuvannia-lvivskoi-poshty.html>. (дата звернення: 23.03.2025).

24. Мандзюк Д . Екс під Бібркою, або Четверо друзів Головінського. *Локальна історія*. 15.07.2021 р. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/eks-pid-bibrkoiu-abo-chetvero-druziv-golovinskogo>. (дата звернення: 11.03.2025).

25. Масляник О . Юліан Головінський: Воїн і Месник. *Закарпаття онлайн*. 16.01.2018. URL: <https://zakarpattya.net.ua/Blogs/177890-IulianHolovinskyi:-Voin-i-Mesnyk> (дата звернення: 11.03.2025).

26. Мачуський В. Застосування аксіологічного підходу в навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. Вип. 21(2). С. 55–67. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/708656/1/Machuskyi_Kornienko_2017.pdf .

27. Мельник. І. Юліан Головінський – командант УГА, УВО й ОУН . І. Мельник. *Збруч*. 01.12.2014. URL: <https://zbruc.eu/node/29956>. (дата звернення: 11.04.2025).

28. Методика вивчення історичних постатей на уроках історії України. *Освіта та Самоосвіта*. 2018-2025. URL: <https://referatss.com.ua/work/metodika-vivchennja-istorichnih-postatej-na-urokah-istorii-ukraini/> (дата звернення: 24.03.2025).

29. Молоткіна В. Вивчення історичних постатей на уроках історії України як засіб формування креативності мислення учнів. *Український літопис*. 2023. Т. 2. С. 53–63. URL: <https://doi.org/10.31470/2786-8583-2023-2-53-63>.

30. Надзвичайно вдалий «екс», або пограбування 1925 року. *Фотографії старого Львова*. 04.10.2016. URL: <https://photo-lviv.in.ua/nadzvychajno-vdalyj-eks-abo-pohrabuvannya-1925-roku/>. Дата звернення: (11.06.2025).

31. Нємцова Л. О. Патріотичне виховання учнів в умовах позашкільної діяльності. *Імідж сучасного педагога*. 2023. №3 (210). С. 110–114. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3\(210\)-110-114](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3(210)-110-114)

32. Пархоменко І. Теоретичні засади історико-краєзнавчої роботи в системі позашкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 2. С. 35–44. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/6-1.pdf>.

33. Поліщук В. В. Туристсько-краєзнавча діяльність дітей в навчальних закладах освіти. *Наукові записки [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]*. Серія : Педагогічні та історичні науки : [збірник наукових статей]. Київ, 2014. Вип. СХХІІ (122). С. 151–157. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24234/Polischuk.pdf?sequence=1>.

34. Попович Л. В. Методика вивчення історичних постатей у загальноосвітніх навчальних закладах. *Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти в умовах Нової Української Школи*. Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ, 18 травня 2023 р. / За наук. ред. М. Ю. Косила і А. З. Королька.

Івано-Франківськ : Симфонія Форте, 2023. С. 266–272. URL: <https://kiu.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/56/2023/12/materialy-zbirnyka-konferentsii-istoryko-kraieznachcha-diialnist-u-zakladakh-osvity-v-umovakh-nush.-m.-ivano-frankivsk.-18.05.2023-r.-maket.pdf#page>

35. Ремех Т.О., Серова Г.В. Роль історичної освіти в становленні патріотичних цінностей та громадянської свідомості здобувачів освіти. *«Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»*: журнал. 2024. № 4 (22) 2024. С. 1259–1270. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-1259-1270](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-1259-1270)

36. Сабадуха. В., Косило М. Теоретико-методологічні засади викладання історичного краєзнавства в контексті метафізичної теорії особистості. *Український історичний журнал*. 2022. № 6. С. 206–215.

37. Савченко Н. Вивчення особливостей трансформації позашкільної роботи в позашкільну освіту в Україні та за кордоном (на прикладі Польщі). *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2025. Випуск 218. С. 55–61. URL: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/2147/2156> .

38. Солдатенко О. Виховання національної свідомості школярів через ознайомлення з фольклорною спадщиною рідного краю. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2023. Том 175. № 19. С. 98–102.

39. Троценко.В.В; Троценко. В.Ю.Туристсько-краєзнавча робота як спосіб формування здорового способу життя школярів. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2023. Серія 15. № 3 (161). С. 142–145. URL : [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.03\(161\).33](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.03(161).33) .

40. Утвердження української національної та громадянської ідентичності: монографія / К. Журба, І. Бех, С. Бойко, В. Євтушок, С. Гаряча, Л.

Канішевська, І. Кучинська, С. Кучинський, О. Лісовець, І. Нестайко, Л. Павлова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Сеньовська, С. Толочко, С. Федоренко, І. Шкільна, В. Ясько ; за заг. ред. К. Журба, О. Рейпольська. Київ : «Компрінт». 2024. 233 с.

41. Український інститут національної пам'яті. 1894, народився Юліан Головінський, діяч УВО та ОУН. *Офіційний сайт УІНП*. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/gruden/1/1894-narodyvsya-yulian-golovynskyu-diyach-uvo-ta-oun> (дата звернення: 16.03.2025).

42. Хемчан І.І.; Л. М. Бондар, Т. В. Добко, А. І. Рубан. “Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи”; наук. ред.: Л. Д. Березівська, Т. В. Добко] ; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ, 2017. – 103 с. – (Серія „На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек” ; вип. 16). URL: https://dnppb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/09/patriotic_education_method_recommend_2017.pdf .

43. Юліан Головінський ("Дубик") - один з найцікавіших діячів ОУНівського підпілля. Останній Бастіон. 01.12.2021. URL: https://bastion.tv/yulian-golovinskij-dubik-odin-z-najcikavishih-diyachiv-ounivskogo-pidpillya_n43945 . Дата звернення: [23.04.2025].

IV. Автореферати, енциклопедичні видання та матеріали конференцій

44. Бордюг Н. С. Роль педагога в національно-патріотичному вихованні школярів у закладах позашкільної освіти. *Збірник матеріалів регіональної науково-практичної інтернет-конференції “Суспільно-гуманітарні аспекти розвитку професійної компетентності педагогів в умовах реформування освіти”*. Житомир, 2019. С. 21—25. URL: https://old.zippo.net.ua/data/files/2019/kafSuspGum/26.09/zb_konf_2019.pdf#page=21 .

45. Іськів В. Юліан Головінський. Життя у полум'ї війни і революційної дії : іст. нарис . Львів : Простір-М, 2017. 206 с.

46. Макар Ю.І. НАДСЯННЯ [Електронний ресурс]. Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2010. 728 с.: іл.. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Nadsiannia> (останній перегляд: 16.06.2025)

47. Попович Л. В. Методика вивчення історичних постатей у загальноосвітніх навчальних закладах. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з історико-краєзнавчої діяльності*. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023. С. 266–268. URL: <https://kiu.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/56/2024/03/materialy-zbirnyka-konferentsii-istoryko-kraieznavcha-diialnist-u-zakladakh-osvity-v-umovakh-nush.-m.-ivano-frankivsk.-18.05.2023-r.-maket-1.pdf> .

48. Потенціал закладів позашкільної освіти в формуванні громадянської активності учнів. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2023 рік. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. Вип. 12. С. 42—46. URL: <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/Zbirnyk-tez-zvit.-konf.-09.05.2024.pdf#page=43> /

V. Підручники посібники та методичні матеріали

49. Голубко В. Історичне краєзнавство : навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. Ч. I. 130 с. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/3871> .

50. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник / В.С. Прокопчук; наук. ред. П.Т. Тронько; МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Київ; Кам'янець-Подільський: Кондор, 2010. 240 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%92.%D0%A1..pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

План-конспект позакласного заходу з історії України

Тема: Юліан Головінський - як провідник українського національного руху.

Мета:

Навчальна:

- охарактеризувати життя та діяльність видатного діяча Юліана Головінського; дослідити процес формування світогляду Юліана Головінського ; /інформаційна, аксіологічна, громадянська, особиста
- визначити роль Юліана Головінського в національному русі; /аксіологічна, інформаційна
- сформувані в учнів знання про життєвий шлях Юліана Головінського як діяча УГА, УВО та ОУН, розкрити його роль у формуванні збройного крила національного руху та в організаційному становленні ОУН; /громадянська, особиста
- формувати вміння аналізувати історичні джерела та події на прикладі діяльності Юліана Головінського, порівнювати його з іншими діячами національного руху; / аксіологічна
- формувати навички встановлення причинно-наслідкових зв'язків між політичною ситуацією в міжвоєнній Галичині та формуванням підпільного руху опору під проводом ОУН. /інформаційна, логічна
- ознайомити учнів із ключовими поняттями, пов'язаними з українським національним визвольним рухом першої половини ХХ ст. (УГА, УВО, ОУН, саботаж, підпільна боротьба тощо)./інформаційна

Розвивальна :

- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу (метод «Прес» + тестування); / логічна
- розвивати вміння встановлювати хронологічну послідовність подій; /хронологічна
- формувати вміння характеризувати історичні постаті; /аксіологічна
- розвивати вміння аналізувати історичні факти; /логічна, хронологічна

- розвивати навички роботи з історичними джерелами./аксіологічна

Виховна :

- виховувати почуття патріотизму та гордості за національних героїв, зокрема за Юліана Головінського як взірць самопожертви заради незалежності України;/логічна
- формувати національну свідомість та ціннісне ставлення до української історії, шляхом ознайомлення з боротьбою українського визвольного руху в першій половині ХХ століття;/аксіологічна, громадянська
- виховувати повагу до героїчного минулого українського народу, усвідомлення тягlosti боротьби за державність від минулих поколінь до сьогодення;/особиста, аксіологічна
- формувати в учнів почуття громадянської відповідальності, усвідомлення власної ролі у захисті і розбудові незалежної України;/ аксіологічна, громадянська
- сприяти розвитку критичного мислення через осмислення історичного вибору Юліана Головінського, його особистої відповідальності та моральної сили;/аксіологічна
- формувати готовність до активної громадянської позиції, на прикладі діяльності молодих діячів УВО та ОУН, до яких належав і Ю.Головінський; /аксіологічна, громадянська, особиста
- розвивати почуття товаришкості та взаємної підтримки, спираючись на приклади дружби й братерства у підпіллі, що були характерними рисами соратників Юліана Головінського ; / аксіологічна
- виховувати непримиренність до несправедливості та окупаційного режиму, що є важливою рисою в умовах загроз суверенітету України;/громадянська
- сприяти розвитку духовно-моральних цінностей, таких як відданість, честь, гідність, через осмислення життєвого шляху Юліана Головінського як морального ідеалу;/особиста, аксіологічна
- виховувати вміння працювати в колективі (робота в група); /аксіологічна, особиста
- виховувати інтерес до історії./аксіологічна, особиста, громадянська

Тип уроку: вивчення нового матеріалу, формування вмінь і навичок.

Обладнання: відеоматеріали, світлини Юліана Головінського, роздатковий матеріал.

Основні дати:

1 грудня 1894 р. — народився Юліан Головінський у містечку Радимно біля Перемишля (тепер — територія Польщі).

1914–1918 рр. — участь у Першій світовій війні.

1920 р. — один із засновників Української Військової Організації (УВО). Активний учасник підпільної збройної боротьби проти польського режиму в Галичині.

1923 р. — заарештований польською владою, ув'язнений у Бересті (Брест-Литовськ).

1924–1926 рр. — після звільнення — активна підпільна діяльність, участь у збройних акціях, зокрема так званих «експропріаціях» (напади на урядові установи з метою фінансування УВО).

1929 р. — Юліан Головінський стає крайовим комендантом УВО в Західній Україні, підтримує створення ОУН (Організації українських націоналістів).

1930 р. — призначений крайовим провідником ОУН на західноукраїнських землях — фактично головним підпільним керівником на українських територіях у складі Польщі.

30 вересня 1930 р. — загинув на шляху з Бібрки до Великих Глібовичів прив'язаний до дерева, холоднокрівно застрелений поліцейським агентом Радонь за наказом своїх начальників.

План

1. Формування світогляду Юліана Головінського.
2. Початки діяльності та активна діяльність в УГА, УВО, ОУН.
3. Обставити вбивства Юліана Головінського.

Доз а час у	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки

2 хв	IV.Актуалізаційний етап		– Яку епоху ми вивчаємо? – Які характерні риси цієї епохи ? – Пригадайте, що це за організації УВО, ОУН,УПА? – Назвіть відомих людей які до них входили?	Логічна/інформаційна
20 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	- <u>Юліан Головінський народився 1 грудня 1894 року в селі Радимно між Перемишлем і Ярославом, у родині селян.</u> - Батьки Юліана були селянами, але мали вищий рівень освіти та певну суспільну свідомість, що вплинуло на їхнє виховання дітей. Батько Юліана, Микола Головінський був людиною працюютою та дисциплінованою працюючи австрійським поштовим урядовцем, і помер коли Юліан був ще дитиною, а мати Теофіла (дівчоче прізвище - Шрам) — лагідною та мудрою жінкою, яка виховувала Юліана та його страшого брата у душі любові до рідної землі, народних традицій та культури. - У період підліткового віку	Завдання: "Витоки Героя" ● Послухай уважно текст про дитинство Юліана Головінського. Виконайте завдання: ✓ Познач правильні твердження (✓): ● Юліан Головінський народився у великому місті Львові. ● Батько Юліана був селянином і працював у полі. ● Мати Юліана була байдужа до національних питань. ● [✓] Юліан виріс у родині, де поважали народні традиції. ● [✓] Його батьки мали освічений і свідомий підхід до виховання.	Інформаційна/аксіологічна

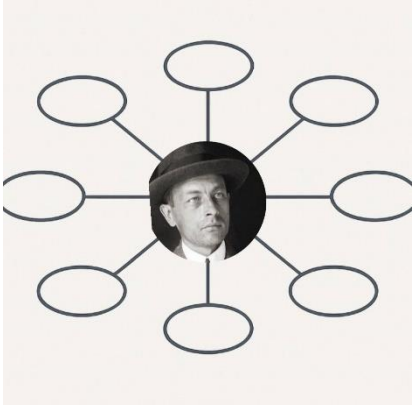
		Юліан Головінський вступив до гімназії у Ярославі, де його свідомість формувалася під впливом ідей національного відродження. - Активна участь у молодіжних організаціях, зокрема «Пласті», допомогла йому розвивати організаторські здібності, зміцнювати характер і формувати відповідальність за долю свого народу. - Після закінчення середньої школи Юліан Головінський продовжив навчання у Львівському університеті, де здобував вищу освіту. Львів, як культурний і освітній центр Галичини, був важливим місцем для розвитку молодих українських патріотів, які прагнули не тільки здобути знання, а й активно займатися політичною діяльністю. У Львівському університеті Головінський глибше занурився в питання національного відродження та боротьби за незалежність України. 2. • Із вибухом Першої Світової війни Юліан Головінський	<u>Бонус-запитання для обговорення в класі:</u> ► Чому для української молоді початку XX століття освіта і національна свідомість були нерозривно пов'язаними? Чи актуально це сьогодні? <u>Мотивувальний блок (творче завдання):</u> Уяви, що ти – друг Юліана Головінського, з яким він навчається у Львові. ✍ Напиши коротке звернення до свого товариша, в якому: • підтримуєш його прагнення до участі в національному русі; • висловлюєш свої власні мрії щодо майбутнього України; • дякуєш за приклад лідерства, який він подає. (до 5 хв)	аксіологічна аксіологічна/ громадянська
--	--	---	---	---

		вступив на службу до <u>австрійської армії</u>. У рядах 30-го піхотного полку воював на італійському фронті у 1914—1918 роках. Дістав старшинський ступінь поручника, здобув низку нагород за відвагу. - Дізнавшись про проголошення ЗУНР, розпочав організацію українських збройних відділів на Любачівщині, які стали основою для формування <u>6-ї, званої Равською, бригади Української Галицької Армії</u>, в якій поручник Головінський довгий час був начальником штабу, а згодом, у ранзі сотника, командиром. На чолі тієї ж бригади сотник Головінський перейшов за Збруч і був учасником з'єднання Українських Армій та вступу до Києва 31 серпня 1919 р. - Після переходу УГА до більшовиків сотник Головінський став командиром 2-ї бригади ЧУГА. Був одним з організаторів переходу частин ЧУГА на бік армії УНР у квітні 1920 р. - Після відступу УГА на південь України, а пізніше на захід, де	<u>Хронологічна лінія (постав події у правильному порядку):</u> <i>Пронумеруй події від 1 до 7 у правильній хронології:</i> ☐ Юліан Головінський вступив до австрійської армії. ☐ Став командиром 2-ї бригади Червоної Української Галицької Армії. ☐ Організував українські збройні відділи на Любачівщині. ☐ Потрапив до польського полону. ☐ Воював на італійському фронті в Першій світовій. ☐ Здобув освіту ветеринара в м. Брно. ☐ Перейшов Збруч і вступив із військами до Києва.	Аксіологічна/інформаційна
--	--	--	--	---------------------------

		були союзні на той час з Україною польські війська, Головінський потрапив у польський полон, пройшов через польські табори для інтернованих (Фридрихвіц, Ялівець), звідки втік і дістався до Праги, де й закінчив навчання, здобувши ступінь лікаря-ветеринара в місті Брно. У 1924 р. повернувся до Галичини і далі брав участь у визвольній боротьбі у складі Української Військової Організації. Був членом Начальної Команди УВО, у складі Крайової Команди УВО під керівництвом Ярослава Індишевського займав посаду Заступника Крайового команданта і Бойового референта.наприкінці 1924 р. Юліан Головінський стає Крайовим командантом УВО і створює легендарну «Летючу Бригаду». Протягом всього свого керування Крайовою Командою УВО він не тільки очолював «Летючу Бригаду», але й особисто брав участь у її ексах, в тому числі і нападі на головну пошту Львова 28	Запитання: ➤ Чому Юліан Головінський вирішив стати співвласником автобусного підприємства? Як це пов'язано з його участю в УВО? ➤ Які риси характеру Головінського проявляються у створенні «Летючої Бригади»? ➤ Якби ти був(була) учасником УВО, чи згодився(лася) б на участь в ексах? Чому? ➤ Що тебе більше вразило в цьому періоді життя Юліана — його керівництво бойовими операціями чи вміння пристосуватися в умовах окупації? ❖ Склади короткий слоган, який міг би описати діяльність Юліана в цей період — не більше 10 слів. Перегляж відеоматеріалу: https://youtu.be/twC6Zuv9HQg?t=452	Логоічна/аксіологічна/громадянська Аксіологічна
--	--	---	--	---

		березня 1925 р. - Разом з Осипом Матковським і Нестором Яцевим він став співзасновником автобусного підприємства «Чесанів-Львів» і почав займатися перевезеннями людей і товарів. Це давало йому змогу вільно пересуватися і брати активну участь у діяльності УВО. - Юліан Головінський як співвласник автобусного підприємства. 1920-ті роки. - У червні 1930 р. Юліан Головінський стає Крайовим Провідником ОУН і водночас повторно Крайовим Командантом УВО. 3. - Найважчим для ОУН ударом, що його завдала польська поліція, було вбивство Юліана Головінського, який, об'єднавши в своїх руках пости Крайового Провідника ОУН і Крайового Коменданта УВО та користуючись великим авторитетом серед членів цих організацій, започаткував справжнє злиття УВО й ОУН в одну	<u>"Вірю – не вірю" (фактологічний тест)</u> Познач, чи є ці твердження правдивими: <i>Юліан Головінський зізнався під тортурами в участі в ОУН.,</i> <i>Він був одночасно провідником ОУН і командантом УВО.,</i> <i>Його було засуджено польським судом до страти.,</i> <i>Його вбили на місці очної ставки під час перевезення до Бібрки.,</i> <i>Після смерті Головінського ОУН і УВО остаточно роз'єдналися.</i> Робота в групах: учні діляться на дві групи, отримують картки з текстами та опрацьовують їх. ➤ Група 1: "Офіційна версія (ПАТ)"	Інформаційна Логічна/аксіологічна
--	--	--	--	---

		формацію. - Після арешту сотн. Головінського польська поліція відвезла його до казематів, приховавши місце ув'язнення та не допускаючи до нього ні адвокатів, ані родичів. Але десятиденні тортури в'язня не принесли поліції ніякої користі: Юліян Головінський про участь в ОУН-УВО не признався і жодних зізнань про інших членів ОУН не дав. 30 вересня 1930 року поліція перевезла сотн. Юліана Головінського до Бібрки, нібито для очної ставки зі свідками, які мали б ствердити, чи він був учасником нападу. Там, на місці нападу, о 7-й годині вечора, закутого в кайдани в'язня прив'язано до дерева і вбито трьома пострілами з револьвера: два з них у груди, а один у чоло.	- Проаналізуйте перший текст — телеграфну версію подій. - Випишіть основні тези: що, коли, як відбулося. - Сформулюйте, яким чином ця версія вигідна польській владі. - Підготуйте коротку усну презент цієї версії (1 хвилина). ➤ Група 2: "Преса і деталі" - Проаналізуйте другий текст — версію, яку подала польська преса. - Зверніть увагу на деталі, які можуть викликати сумнів або суперечність. - Що в цій версії виглядає правдоподібно? А що — як прикриття? - Підготуйте міні-презентацію цієї версії.	логічна/аксіологічна/інформаційна
--	--	---	--	-----------------------------------

5 хв.	VI.Систематизація знань.		Метод “Асоціативний куш” Що у вас асоціюється з постаттю Юліана Головінського? 	логічна/аксіологічна
3 хв.	VII.Висновки	Сьогодні ми познайомилися з надзвичайною постаттю — Юліаном Головінським, людиною, яка стала символом сили духу, самопожертви та вірності ідеї незалежної України. Його життєвий шлях — від юного пластуна й гімназиста до команданта УВО та провідника ОУН — показує нам, як звичайна людина, вихована на любові до свого народу, може стати героєм національного масштабу. Головінський не просто командував і організовував, він надихав. Про нього складали легенди ще за життя, його іменем жила боротьба, навіть коли його самого вже не стало. Його	Завдання за методом «Займи позицію» На дошці позначено три позиції: • Згоден (цілком підтримую) • Не згоден (рішуче проти) • Сумніваюся (позиція між) Учні займають позицію фізично (стають під відповідною міткою) або піднімають картки/руки. Аргументують свою позицію. <u>Твердження для обговорення:</u> ➤ «Діяльність Юліана Головінського як командира бойових акцій була повністю	Логічна/аксіологічна/громадянська/особиста

		мовчання під тортурами — це мовчання сили, гідності та вірності побратимам. Ми маємо пам'ятати, що історія України творилася не лише на полях битв і в залах парламентів, а й у серцях таких, як Юлько — скромних, відданих, безкомпромісних. Він не залишив нам великих промов чи мемуарів. Але залишив приклад. А приклад — це найсильніша форма впливу. Нехай цей урок стане для нас нагадуванням, що справжнє лідерство — це служіння, а справжній патріотизм — це дія.	виправдана в умовах окупації.» ➤ «Легальні методи боротьби завжди кращі за збройні.» ➤ «Головінський був більше стратегом, ніж воїном.» ➤ «Юліан Головінський — приклад того, як особиста відданість може змінити хід історії.» ➤ «Участь у нападах та експропріаціях (ексах) не може вважатися патріотизмом.» ➤ «Людина, яка не зрадила своїх навіть під тортурами, заслуговує на національну шану.» Мозковий штурм Якими рисами має володіти людина, яка стає лідером національного руху? Чому ім'я Юліана Головінського було настільки авторитетним серед членів УВО та ОУН, навіть якщо його ніхто не бачив? Чи можна бути героєм, залишаючись у тіні? Які ще історичні постаті це підтверджують? Чи може поєднуватися закон і боротьба? Де межа між героїзмом і радикалізмом?	аксіологічна/логічна/громадянська/особиста
--	--	--	---	---

1 хв.	VIII. Домашнє завдання.		➤ Створити історичний онлайн-портрет Юліана Головінського на платформі: https://www.classtools.net/FB/home-page	аксіологічна/логічна/громадянська/особиста
----------	-------------------------	--	--	--

Додаток Б

Таблиця 1.1

Військова служба Юліана Головінського під час Першої світової війни та її вплив на формування національної свідомості

Подія	Характеристика	Вплив на національну свідомість
Участь у Першій світовій війні	Служба в армії Австро-Угорщини, яка воювала в умовах багатонаціонального протистояння.	Зрозумів важливість національного самовизначення та боротьби за права українців у складі імперії
Знайомство з іншими діячами національного руху	Спілкування з ідейними лідерами національного відродження в таборах і підрозділах.	Утвердився в ідеї організованої боротьби за незалежність України.
Вплив фронтового досвіду	Переживання реальних військових дій і усвідомлення ролі армії у боротьбі за свободу народу.	Формування переконання, що лише через збройну боротьбу можливо досягти державної незалежності.
Розуміння ролі міжнародної політики у визвольній боротьбі	Побачив, як великі імперії зневажають інтереси малих народів у глобальних конфліктах.	Сформував чітке переконання у необхідності незалежної політики для захисту національних інтересів.

Таблиця 1.2

Перші прояви громадської активності Юліана Головінського

Рік	Подія / Діяльність	Опис
1914	Початок служби в австрійській армії	Юліан Головінський вступає на службу в австрійську армію під час Першої світової війни, де демонструє свої лідерські здібності та активну позицію, що стане основою для майбутньої національної боротьби.
1918	Участь у боротьбі за незалежність України	Після проголошення Української народної республіки (УНР) бере участь у військових діях проти більшовиків і поляків, стаючи частиною національного руху за незалежність України.

Продовження табл. 1.2

1920	Залучення до діяльності УВО	Вступає до Української військової організації (УВО), активно підтримуючи боротьбу за незалежність України через організацію бойових груп.
1923	Залучення до створення ОУН	Після об'єднання сил націоналістів вступає до Організації Українських Націоналістів, активно беручи участь у розробці програмних ідеологічних засад організації.

Таблиця 1.3

Оцінка діяльності Юліана Головінського в історіографії

Автор	Оцінка діяльності Юліана Головінського	Основні аспекти оцінки
Коваль Р.	Визначний військовий діяч, який відіграв важливу роль в організації УГА та УВО.	Активна участь у боротьбі за незалежність, організаційні здібності, військова тактика.
Тимошенко П.	Головінський — символ національної свідомості, борець за українську державність.	Підтримка ідеалів самостійності, націоналізм, дипломатичні зусилля.
Шевчук М.	Спадщина Головінського як частина традицій національної боротьби за незалежність.	Визначна роль у формуванні націоналістичних рухів та української армії.
Гречко С.	Визнання Головінського як стратега, який вплинув на розвиток національної ідеї.	Військові досягнення, ідеологічна спадщина.
Леонтович О.	Визначення ролі Головінського у контексті боротьби за національне визволення України.	Стратегічні успіхи, вклад у створення національно орієнтованих військових структур.

ДОДАТОК В

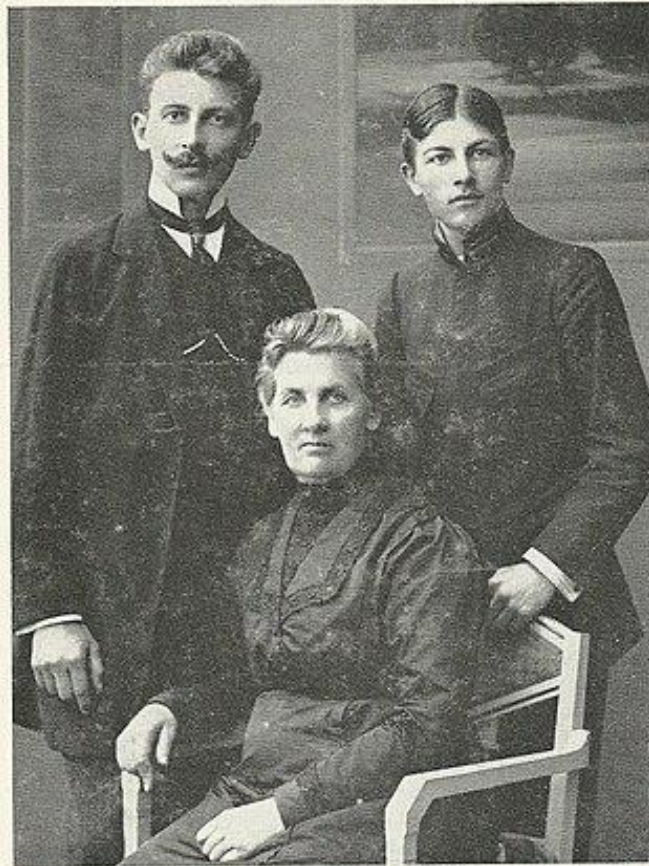

**Юліан Головінський з шуряком Нестором Яцевим,
як власник автобусного підприємства Чесанів-Львів**

Джерело: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/gruden/1/den-narodzhennya-yuliana-golovinskogo> (дата звернення 22.05. 2025)

Додаток Г

Юліан Головінський як гімназист, з матір'ю і старшим братом

Юліан Головінський, як гімназист, з матір'ю і старшим братом

Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%AE%D0%BB%D1%96%D0%B0%D0%BD_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення 22.05. 2025)

Юліан Головінський в формі поручника австрійської армії

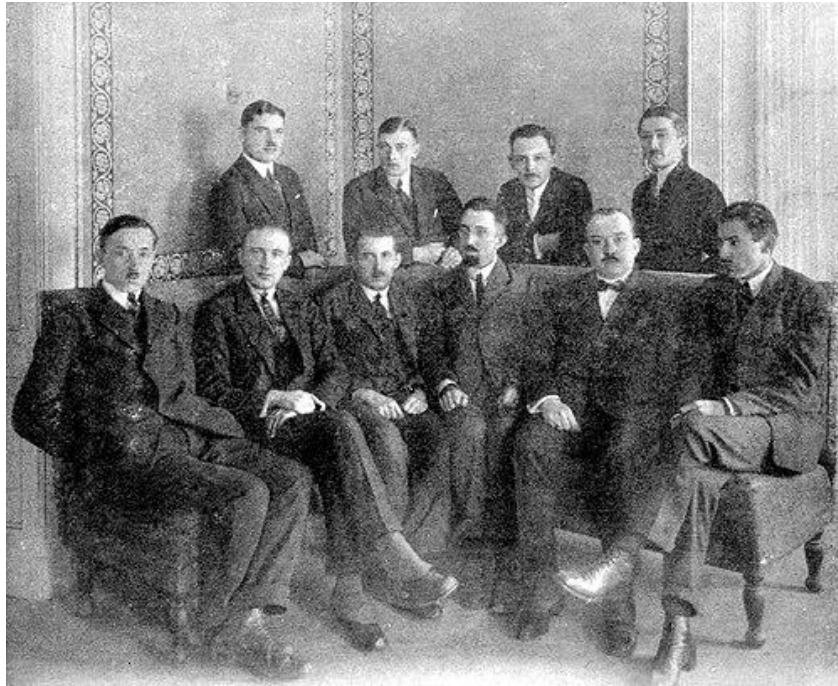

Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%AE%D0%BB%D1%96%D0%B0%D0%BD_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення 22.05. 2025)

Додаток Е

Конференція Начальної Команди УВО. Оліва, березень 1923.

Зліва направо сидять: Володимир Бемко, Андрій Мельник, Євген Коновалець, Володимир Целевич, Ярослав Селезінка, Ярослав Індишевський; стоять: Петро Бакович, Юліян Головінський, Осип Рев'юк, Павло Меркун

Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%AE%D0%BB%D1%96%D0%B0%D0%BD_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення 25.05. 2025)

Пам'ятник Юліану Головінському у Львові

Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%AE%D0%BB%D1%96%D0%B0%D0%BD_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення 25.05. 2025)